

ПЕТЛЮРА.

СТАТУТ ЗАЛОВОЇ СЛУЖБИ.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Видання Управи Навчання Війська
Генерального Штабу.
ЛьВІВ — 1921.

Львів — 1921.

21

OK
10

~~778886~~

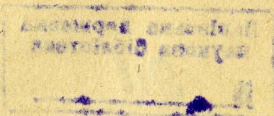
СТАТУТ ЗАЛОВОГОЇ СЛУЖБИ.

~~778886~~
587

7798
8677

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Видання Управи Навчання війська
Генерального Штабу,
Львів.
1920.

4.86

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 5743

ПЕРЕДМОВА.

Обстановка мандрівного життя не давала змоги скласти для армії нових статутів та підручників, в яких булоб використано в повній мірі досвід останніх воєн та великої революції. Друкуємі нині статuti Генеральний Штаб видає в тому вигляді і такого змісту, на які припускають умови нашого сучасного життя, використавши для них підручний матеріал бувшої російської та інших чужоземних армій, внесши ті вимоги, які ставить до статутів саме життя, дух та традиції нашої молодої армії і залишаючи непорушними основні принципи військової науки, однакові і одні для всіх армій.

Всі статuti зараз випускається для вжитку в армії, яко тимчасові, а одночасно з цим Генеральний Штаб приступив до самої інтенсивної праці по утворенню статутів, збудованих по останньому слову військової науки та умілости.

Відділ статутів ГУГШ.

В І Д Д І Л І.

Про начальників залог та комендантів.

РОЗДІЛ 1.

Про начальників залог.

1. Військо, розміщене в якому-небудь заселеному пункті (місті, містечку або селі), складає залогу того пункту.

2. В кожній залозі старшого з військових начальників призначається за начальника залогу, якому, в зазначених цим статутом випадках, підлягає все розположене там військо і всі військові.

3. В тих місцях, де постійно перебуває командуючий округою, окремих осіб для виконання обов'язків начальників залогу не призначається, а всі розпорядження по залозі видає командуючий округою.

4. Начальників флотів та портів призначається за начальників залог не инакше, як за згодою Військового Міністра.

5. Частини, команди та окремі особи морської офіції, перебуваючи на березі, хоч-би тимчасово, підлягають начальникові залог на загальних підставах (арт. 12).

6. Начальників морських команд, які тимчасово перебувають на березі, але призначених до

плавання, а також начальників кордонної охорони, звільняється від призначення їх на посади начальників залогі.

Як що начальником залогі призначено коменданта або повітового військового начальника, то окремої особи для виконання комендантських обов'язків не призначається.

7. Начальників залогі призначає командуючий округою або старший військовий начальник району, про що оголошується в наказі окрузі або частині.

До одержання наказу окрузі, обов'язки начальника залогі виконує старший з начальників.

8. Про свій вступ до виконання обов'язків начальника залогі призначений начальник оголошує в наказі залозі, після чого всі начальники окремих військових частин та команд повинні з'явитися до нього в призначений ним час. Про своє призначення за начальника залогі він повідомляє також місцеву цивільну владу.

9. Коли до залогі приїде тимчасово в службових справах начальник, старший від начальника залогі, то начальник залогі приймає його як належить меншому старшого і далі виконує свої обов'язки. Коли до складу залогі приїде частина, начальник якої старший від начальника залогі, то начальник залогі далі виконує свої обов'язки, поки не буде наказу про призначення нового начальника залогі.

10. В тому разі, коли начальникові залогі необхідно тимчасово виїхати з району залогі, він передає виконання своїх обов'язків старшому з начальників частин залогі, оголошує про це в наказі залозі і рапортом повідомляє свого безпосереднього начальника.

11. Розпорядження начальника залоги виконується всіма частинами й особами, які належать до складу залоги, а також військовими частинами, які переходять і тимчасово спинилися в районі залоги.

12. Начальник залоги повинен:

1) Проводити загальний нагляд за додержанням військової дисципліни та зовнішнього порядку всіма військовими та військом залоги, але не втручатися до внутрішніх та господарчих розпоряджень їх.

2) Наглядати за справним відбуванням варті та точним виконанням залогової служби взагалі.

3) Наглядати за правильним виконанням військом військово-поліційних обов'язків.

4) Наглядати, щоб підлеглий йому комендант точно виконував свої обов'язки.

5) В місцях, де нема комендантів фортець, а також повітових військових начальників, начальники залоги повинні проводити загальний нагляд за продовольчими склепами в районі залоги, вчиняти їм періодичні, а в разі потреби й наглі огляди і про наслідки таких оглядів кожен раз повідомляти інтендантуру, яка цим склепом заряджає.

13. Про безладдя, помічене у війську залоги, і про випадки порушення військової дисципліни начальник залоги повідомляє начальників тих частин, де це було помічено, а в важливих випадках вживає заходів до негайного припинення безладдя і зараз же доповідає про це своєму безпосередньому начальникові.

14. Начальник залоги повинен полагоджувати непорозуміння, які виникають між сукупно розміщеними частинами війська, що до розміщення, користування пляцами, майданами, стрільбищами, ма-

ніжами і т. и. і, коли це потрібно, визначати кожній частині час та порядок користування з них.

15. Як що цивільна влада буде вимагати військових команд для встановлення порядку, для підмоги підчас суспільного лиха, чи для іншої потреби, то начальник залоги видає необхідні зарядження.

16. Коменданта призначається переважно з частин, що безпосередньо підлягають начальникові залоги, але в усякому разі з сухопутного війська. Коли ж начальник залоги визнає необхідним призначити коменданта від частини, що прямо йому не підлягає, то представляє про це командуючому військом округи.

17. З боку дисциплінарного начальник залоги користується правами й владою, зазначеними в арт. 13 і 14 Дисциплінарного Статуту.

РОЗДІЛ 2.

Про комендантів.

18. В містах, де нема особливих комендантів, обовязки їх виконують повітові військові начальники; коли-ж там їх нема, то начальник залоги призначає комендантом одного з старшин залоги, але не з числа начальників окремих частин.

19. Комендант безпосередньо підлягає начальникові залоги.

20. Загальні обовязки коменданта полягають в нагляді:

1) за додержанням дисципліни та зовнішнього порядку серед війська, розположеного в даному пункті;

2) за справним удержанням варт та точним виконанням залогової служби;

- 3) справним удержанням скарбових будівель;
- 4) за справним утримуванням заарештованих військових на мійських гавптвахтах і в місцях ув'язнення цивільної офіції;
- 5) за загальним порядком у військових шпиталях.

В разі зменшення наряду на варті, комендант доповідає про це начальникові залоги.

21. Комендант повинен урегульовувати всі наряди між сукупно розположеними різними окремими частинами війська, а також робити необхідні розпорядження про призначення возів та коней для перевозу зі станції до шпиталів хворих, скарбового майна і т. и., пильнуючи в таких випадках додержання черги відповідно до засобів кожної частини.

22. Комендант робить розпорядження про розміщення перехідних команд, а, в разі потреби, розподіляє людей цих команд на харчування між частинами війська.

23. В разі виникнення яких-небудь непорозумінь зприводу розміщення військових частин або перехідних команд, комендант доповідає про це начальникові залоги.

24. Комендант робить розпорядження військовим командам, що прибули на пожежу, а, в разі потреби, вимагає від вартової частини надсилки додаткових команд.

25. Коли хто з військових осіб порушить військовий або громадянський порядок, то комендант вживає заходів у межах своєї влади до припинення безладдя та повідомляє про це начальників тих частин, до яких належать винуватці.

Про ці випадки доповідає начальникові залоги.

26. Комендант стежить за тим, щоб військові,

які перебувають у службових справах або у відпуску, не проживали в місцях розпологу війська довше від дозволеного терміну та без документів.

27. Для записування відомостей про військових, що тимчасово прибувають до району залоги, в управлінні коменданта повинно бути 2 книги: одна для старшин, військових лікарів та урядовців і 2—для козаків, до яких записувати: хто прибув, ким підписано білет або припис, адресу помешкання і термін відїзду.

28. Як що військовий, що перебуває в відпуску подасть заяву про свою хворість, яка заважає йому виїхати до місця служби, то комендант повинен запросити санітарного старшину або цивільного лікаря для огляду хворого, а самий огляд переводиться в присутности коменданта або ординованого з його розпорядження старшини.

Акт про огляд хворого комендант пересилає до начальника хворого, а його самого виражає до військового шпиталю або до лікарні цивільної офіції і потім стежить, щоб після видужання хворий негайно виїхав до місця служби.

Про час виїзду військового, який видужав, комендант робить відмітку на його білеті та повідомляє його начальство.

29. Коли військовий, що перебуває в відпуску не може вибратися вчасно до місця служби з законної причини, то комендант посвідчує про це на його білеті, та повідомляє відповідного начальника про причину загайки і про час його відїзду.

30. Комендант наглядає за додержуванням форми одягу при виконанні службових обов'язків всіма військовими, які перебувають на дійсній службі і проживають в даному пункті постійно чи тимчасово.

31. Комендант повинен допомагати місцевій поліції в тім, що торкається до доброго ладу та порядку поміж військовими та громадянами, але не може втручатися до справ, які належать до поліції.

32. Що до покарання дисциплінарною карою непідвладних комендантові військових, то він користується з прав, зазначених в арт. арт. 13 і 14 Дисциплінарного Статуту.

33. Крім випадків, зазначених у попередніх арт. арт., залежність війська залоги та військових від місцевого коменданта виявляється в наступному:

1) військо залоги повинно виконувати всі розпорядження коменданта що до наряду варті і залогової служби;

2) за день до переходу через місто кожна частина повинна надіслати посланцем комендантові відомість про число людей, які прибувають, або мають перейти через місто;

3) поодинокі військові, що прибувають до міста і не належать до складу залоги, повинні зголоситися до комендантського управління, предявити свої документи і залишити адресу.

34. В місцях розположення великого числа війська мусить бути призначено одного зі старшин в розпорядження коменданта для виконання обов'язків комендантського ад'ютанта.

Це призначення робить начальник залоги на свій погляд. Комендантський ад'ютант виконує доручення коменданта дотичні залогової служби.

В І Д Д І Л І І.

Вартова служба.

РОЗДІЛ 1.

Загальні положення про варті.

35. Варті призначається:

1) для охорони скарбового майна та заарештованих осіб;

2) для охорони громадського порядку.

Загальні ж обов'язки всіх варт — охороняти громадянство в районі їхнього перебування від усякої небезпеки.

36. Для охорони військових складів та господарських закладів другорядного значіння з дозволу командуючого округою замість варт призначається сторожові бекети, які для безпосередньої охорони майна виставляють *сторожів* (додаток 1.).

37. Варті, що до їхньої важливості, поділяється на *велику, звичайну та малу*.

За вартівничих призначається:

до великої — старшину, до звичайної — підстаршину і до малої — гурткового або козака.

Одну з великих варт, яка має найбільше значіння і, по можливості, середню називається *головною*.

Вартівничими до звичайних варт може бути призначено й гурткового.

Малими вартами називається ті варті, які виставляють від себе тільки по одному вартовому і в яких вартівничі виконують обов'язки розвідників.

38. Варті виставляють від себе вартових.

Вартовим є кожний козак, поставлений на бекет з мушкетом, або з холодною оголеною зброєю.

ПРИМІТКА: Вартові, озброєні пістолями та холодною зброєю, тримають холодну зброю оголеною, а пістолі — в кобурах, але конвойні, що вартують біля заарештованих у вагонах, повинні мати шаблі в піхвах, а пістолі — в кобурах з розстібнутими покритками.

39. Щоб розвести вартових по бекетах призначається одного або кількох *розвідників*.

Колиж їх кілька, то їх зазначається *першим, другим, третім і т. д.*

За розвідників призначається переважно гурткових.

40. До великої варті, крім вартівничого, призначається помішника вартівничого (з підстаршин) та сурмача.

Крім того, до варті всіх розрядів призначається по козакові — посланцю.

41. До варті при заарештованих призначається необхідну кількість козаків — *выводних* — для супроводу заарештованих в межах варті.

42. Вартівню, при якій улаштовано місця для заарештованих, зветься *гавітвахтою* (додаток 2).

43. Для догляду за точним виконанням вартами своїх обов'язків призначається *чергового по вартах* з булавних старшин або сотенних командирів. При численності варт, в підмогу черговому по вартах призначається одного старшину — помішника (*рунда*).

Коли число варт мале, або варті розположені сукупно, то помішника черговому по вартах можна не призначати.

В тих пунктах, у яких не більш одної варті та кілька сторожових бекетів, з дозволу начальника залоги чергового по вартах можна не призначати. Обов'язки в цьому разі покладається на начальника залоги на чергового в частині старшину.

його помішника, або на сотенного тієї сотні, від якої призначено варту.

44. При великому числі або розкіданости варт, їх поділяється на два або більш *відділів* з таким обрахунком, щоб до одного відділу, по змозі, призначалося не більш, як 300 чоловіка. В такому разі для кожного відділу призначається чергового по вартах, його помішника і головну варту.

45. Варти звичайні й сторожові бекети підлягають начальникові залоги, комендантові, або безпосередньо черговому по вартах.

Тимчасові варти (арт. арт. 195 — 197) підлягають тільки начальникові залоги та комендантові.

Варти окремих частин війська комендантові й черговому по вартах не підлягають.

46. Команди, що мають заступити на варту, підлягають комендантові та черговому по вартах з менту виконання сигналу „збір“, підчас розводу варт.

47. На осіб, що входять до складу варти підчас відбування ними вартової служби, не повинно накладати дисциплінарних кар; за недбальство та незначні проступки на них накладається кару після того, як вони відбудуть варту, в разі ж коли буде вчинено який-небудь значний проступок, винуватця повинно відрядити до його частини й замінити його від цієї частини іншою особою.

48. Команди частин стають на варти з тією пальною чи холодною зброєю, якою озброєні частини; пістолі ж на варті, при відсутности іншої зброї, повинні бути з відкритими кобурами.

Підчас виконання вартової служби пальна зброя повинна бути готовою до стрілу.

Кожна особа варти, яка озброєна пальною зброєю, повинна мати при собі певну кількість па-

тронів, а саме: для мушкета й карабіна 3, а для пістоля 2 вірванти.

У вартових покритишки ладівниць чи кобурів повинні бути відстібнуті, а патронні пачки в ладівницях розпаковані.

49. Пальну зброю варгові повинні набивати тільки підчас її вживання; як щож начальник залоги визнає необхідним на де-яких бекетах мати зброю завжди набитою, то її набивається, як зазначено в арт. 128.

50. Всі непорозуміння, які виникнуть на місцях, при переведенні в життя загальних правил цього статуту, пояснюється командуючим округи згідно з місцевими умовами, але-ж: 1) щоб пояснення ці відповідали вимогам статуту і 2) щоб про порушення точних вимог статуту, командуючі округами доповідали по підлеглости.

51. Наряд варт робить комендант згідно з затвердженням командуючим округою розкладом бекетів. При цьому комендант складає: а) докладний розпис наряду на варту і б) табелі бекетів (додаток 3), в яких зясовується особливі обов'язки варт і вартових на кожному бекеті. Табелі бекетів та розпис наряду затверджується начальником залоги і розсилається всім окремим частинам залоги. Про кожну зміну наряду комендант повинен своєчасно повідомити частини війська.

Розпис наряду на варту і табелі бекетів мусять бути в кожній сотні, яка несе вартову службу.

52. Число постійних бекетів можна відмінити тільки з дозволу командуючого округою. Про необхідність відміни начальник залоги повинен доповістити командуючому округи з поясненням причин.

ПРИМІТКА: З менту оголошення мобілізації чи переходу на нормальний стан по демобілізації,

зміну кількості постійних бекетів робиться начальником залоги на підставі „Плян у наряду варт в залозі підчас оголошення мобілізації і переходу на нормальний стан“, який заздалегідь виробляється і затверджується командуючим округою.

53. Варту не повинно залишати без зміни більш, як одну добу.

54. Всі вarti одного відділу призначається від одної окремої частини; за браком людей в одній частині, *додаток* призначається від іншої; в такому разі від частини, яка дала додаток, призначається рунда.

55. Коли вартову службу в одному місці відбуває кілька частин, то варт не повинно розподіляти по районах, щоб частини не заступали завжди одних та тих же варт, але в де-яких виключних випадках, як наприклад: в разі тимчасової нечисленности залоги, в разі екстрених нарядів війська і в інших подібного роду випадках, з дозволу начальника залоги, можна тимчасово допускати заступання вarti по районах.

56. Кожна варта мусить складатися з людей однієї сотні (батареї). Коли ж це неможливо, то з людей одного куріня.

57. В пунктах сукупного розміщення різних родів війська, їх усіх вживається для відбування вартової служби.

Для того :

1) Начальник залоги визначає кількість людей кожного роду війська, яка може нести вартову службу і розподіляє тих людей так, щоб вони несли її (службу) рівномірно;

2) Частини, призначені на далекі вarti, з дозволу начальника залоги можуть користуватися з місцевих засобів перевозки (залізницями, трам-

ваями і т. и.), а також технічними засобами частин, що складають залогу (автомашинами).

58. Варта повинна мати число козаків, розраховане *на три зміни* вартових і відповідне число *розвідників*. До цього числа додається *виводних*, де вони потрібні, а до великої варти ще й *посильного козака*.

До звичайної і малої варти посильного козака призначається лише з розпорядження начальника залогу.

59. Для кожного вночішнього бекету надсилається до смерку по дві зміни вартових, які на світанку повертають до своїх частин.

Годину заступлення вартових на вночішній бекет та зміну їх призначається комендантом.

60. Число розвідників мусить відповідати числу бекетів та їх розкладу, а саме, щоб розвідник для обходу бекетів та повороту до вартівні витратив *не більш, як півгодини* і щоб один розвідник не виставляв *більш, як 5 вартових*.

В холоднечу, коли вартових повинно змінити через одну годину (згідно з статутом), до всіх варт, що мають бекети на дворі або в помешканнях, яких не опалюється, призначається дві черзі розвідників. Для малих варт в такому разі додається розвідника, який повинен чергуватися з вартівничим.

Коли вартові прийшли на варту з однією зміною розвідників, а потім, в разі, що холод подужчав, виникла потреба в другій зміні, черговий по вартах вимагає її сам безпосередньо від відповідних частин.

61. Перед розводом варти, всіх козаків, призначених до варти поділяється згідно з „Статутом Внутрішньої Служби“ на зміни і записується вар-

тівничими або їх помішниками до „Відомостей про бекети“ (додаток 4).

Коли будуть переємени в змінах, то про це записується до відповідної графи (рубрики).

Відомости про бекети, коли варта зміниться, відсилається до канцелярії частини, а звідти — до комендантського управління.

РОЗДІЛ 2.

Пароль та пропуск.

62. *Пароль* є таємне слово, яке переконує чергового по вартах, його помішника та вартівничого, що особу, яка прибула з наказом, дійсно уповноважено на це відповідним начальником, крім того, пароль підтверджує, що варту, яка прийшла змінити, дійсно призначено для цього.

63. За пароль беруть завжди назву якого-будь міста або місцевости.

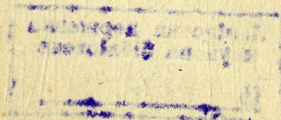
64. Пароль щоденно призначає начальник залоги і передає його комендантові.

65. На передодні вступу на варту, комендант надсилає до тієї частини, від якої призначає чергового по вартах, записку, в якій зазначає старий і новий пароль; записка мусить бути в запечатаній коперті з написом; наприклад: „Черговому по вартах. Пароль на 15 жовтня“.

Коперту з паролем надсилається з канцелярії частини черговому по вартах і передається під його розписку.

66. Черговий по вартах передає обидва паролі своєму помішникові та вартівничим на записках підчас розводу.

Для тих варт, які не були на розводі, черговий по вартах повинен надіслати записки з паро-

лем завчасно до тієї частини, від якої призначається додаток, за своїм підписом.

67. Як що є бекети, на яких вартовому дозволяється пропускати тільки де-яких осіб, то крім пароллю призначається друге таємне слово — „*пропуск*“, яке дає спромогу впізнати тих осіб, яких вартовий повинен пропустити. Кожного, хто підходить до бекету, вартовий зупиняє й питає: „*що пропуск?*“.

Хто не знає пропуску, того вартовий не пропускає і викликає вартівничого.

68. Пропуск повинен завжди мати назву якогось добре відомого козакам військового предмету, на таку ж початкову літеру, як і пароль; наприклад: пароль — „Бахмут“, пропуск — „Багнет“.

69. Пропуск призначається й передається разом з паролем, але черговий по вартах передає його тільки тим вартам, що мають бекети, для яких призначено пропуск.

70. Вартівничі „пароллю“ нікому не кажуть; „пропуск“ повідомлюють розвідникові та вартовим лише того бекету, для якого призначено пропуск.

РОЗДІЛ 3.

Розвід варт.

71. Годину для розводу варт призначає начальник залоги.

72. За півгодини до виходу на збірне місце, варти повинні бути цілком готовими в касарнях. До цього часу вартівничий повинен прийняти варти, перевірити розрахунок і оглянути чи справні зброя, патрони й одежа на козаках. До того вартівничі повинні перевірити розвідників і вартових першої зміни, чи знають вони свої обов'язки, ко-

ли ж вони не ясно відповідають на запитання, то треба їм все добре пояснити.

73. Розвід робиться черговим по вартах, а в частині — (арт. 43) черговим старшиною.

До місця розводу варті приводиться за п'ятнадцять хвилин до часу розводу, одягненими по формі (додаток 5).

74. На зазначеному для розводу місці варті стають розгорнутим строем; інтервали між ними — два кроки. Вартівничі стають на правих флянгах варт у першому ряді. Помішники вартівничих — лівіше від них, один позад другого, а коли помішник один, то він стає позад вартівничого в другому ряді.

75. Розвідники стають: перший — на лівому флянзі першого ряду, другий — позад його в другому ряді, третій — ліворуч і поруч з першим, четвертий — поруч з другим і позад 3-го і т. д..

Сурмачі (довбиші) стають правіше і поруч з вартівничими.

З дозволу начальника частини до розводу може бути призначено хор музики.

Підчас морозу більшого від 10 степенів хора музики на розвід не виводиться.

76. Для зустрічі чергового по вартах, помішник його (рунд) подає команду: 1) „Струнко“, 2) „до варті слу-хай“, після чого стає праворуч від сурмача тієї варті, що стоїть на флянзі.

Коли помішника чергового по вартах (рунда) нема, то команду подає старший з вартівничих. Після команди рунд або старший вартівничий стає на своє місце й віддає пошану встановленим порядком.

Як що підчас розводу прибуде командир частини або інший висший начальник, то черговий

по вартах для зустрічі прибувшого подає команду: „Струнко, вправо (вліво) глянь! Панове старшини!“ і рапортує начальникові.

77. Черговий по вартах, прийнявши пошану, подає команду: „До, но-ги“ і потім перевіряє правильність наряду та справність людей варт; після скінчення перевірки подає команду: „Збір“. По цій команді сурмачі (довбиші) або оркестра, коли вона бере участь у розводі, грають „збір“. Після гри „збір“ черговий по вартах подає команду: „Вартівничі на середину, ходом-руш“. Вартівничі а також рунд виходять вперед і стають спинами до фронту на віддалі 15 кроків перед серединою фронту розводу, по черзі своїх варт, при чому рунд стає на правому флянзі.

Черговий по вартах передає вартівничим і своїйому помішникові записки з паролем.

Вартівничі старшини та рунд, коли виходять перед середину розводу, прикладають праву руку до шапки, а як стануть на свої місця, то спускають руку.

78. Передавши пароль, черговий по вартах дає необхідні вказівки, а потім командує: 1) „Вартівничі на свої місця“, 2) „ходом-руш“; вартівничі обертаються і найближчим шляхом ідуть на свої місця. Після цього черговий по вартах подає команду: „1) Право-руч, 2) ряди-двій, 3) на плече, 4) на варту, 5) ходом-руш!“.

ПРИМІТКА:

1) Вarti, які мають менш, як 8 рядів, не двоять рядів.

2) Вarti, озброєні холодною зброєю, коли йдуть на варту або повертають з неї, зброї з піхов не виймають і команди „на плече“ їм не подається. Вартові таких варт виймають зброю з піхов тоді,

коли перша зміна вартових шикується, щоб іти на бекети.

3) Варти від кінноти вживають при вишиковуванні в строю команди згідно з „Стройовим статутом кінноти“ з тією ріжницею, що всі старшини й начальники варт стають не перед фронтом, а як це встановлено для варт піших.

79. З початком руху оркестра, залишаючись на місці, грає „марш“, а коли оркестри нема, то сурмачі грають (довбиші бють) „на варту“. Сурмачі перестають грати, коли вартам буде подано команду: „вільно“.

80. В окремій частині, яка дає добавок (арт. 53), розвід варт робиться рундом.

81. Розходячись по своїх місцях, або повертаючи після зміни, варти повинні керуватися загальними правилами що до руху військових команд, при чому, коли велика варта йде рядами, то сурмач йде поперед неї на віддалі двох кроків від помішника вартівничого.

РОЗДІЛ 4.

Зміна варт.

А) Зміна варт з чільним вартовим.

1. Зміна варт без знамена.

82. Не доходячи 60 кроків до того місця, де знаходиться стара варта, начальник нової варти подає команду: „Струнко“, а потім вишиковує свою варту за 15 кроків перед плятформою так, щоб правий флянґ нової варти став би супроти лівого флянґу старої. По команді „струнко“ сурмач (чи довбиш) починає грати „на варту“ і грає, аж поки нова варта не зупиниться на місці; підчас, коли варта вишиковується, сурмач (чи довбиш), не перестаючи грати, переходить на правий флянґ своєї

варти. Коли варта зупиниться, люди беруть мушкети „до но-ги“.

83. Коли нова варта за тіснотою місця буде підходити до старої в строю рядами, наближаючись з правого боку, то начальник варти зупиняє її, як було вказано в попередньому арт. і поверта її фронтом.

Коли ж вона буде підходити з лівого боку, то буде вишиковуватись по команді: 1) „*Ліве крило вперед-руш*“, 2) *варта шикуйсь, вліво-руш*“.

84. Зупинивши і вирівнявши варту, начальник її подає команду: „*До варти слухай*“ і, ставши на своє місце, опуска шаблю до низу, а сурмач (чи довбиш) в цей мент грає одно коліно походу.

85. Коли нова варта буде за 60 кроків від старої — то останню викликається „до зброї“, і начальник її подає команду: „*Струнко*“. Коли ж нову варту буде зупинено і вирівнено, стара варта першою віддає пошану новій, для чого начальник її командує: „*До варти слу-хай*“ і, ставши на своє місце, сам віддає пошану встановленим порядком. Сурмач (довбиш) цієї варти в цей мент грає одно коліно походу.

86. По скінченню сурмачами гри, начальники варт, взявши шаблі в перше положення „салюту“ ідуть собі на зустріч і за 2 кроки один від одного зупиняються й опускають шаблі.

Начальник нової варти називає свою *рангу та призвище й пароль старої варти*. Начальник старої варти, вислухавши це, називає свою *рангу і призвище*; після цього, взявши шаблі в перше положення „салюту“, обидва начальники варт ідуть на свої місця.

Варти, починаючи з старої, беруть мушкети

„до но-ги“. Начальник нової варти командує: „*Чільні вартові вперед*“.

Викликаний вартовий іде до старого вартового і приймає від нього „здачу“, після чого старий вартовий вздовж фронту своєї варти йде на лівий її фланг.

Після цього обидва начальники варт одночасно командують: 1) „*Право-руч*“, 2) „*ходом-руш*“. Стару варту відводиться з п'ятформи, а нову уводиться до вартівні. Сурмачі обох варт грають марш.

87. Коли стара варта зійде з п'ятформи, начальник варти зупиняє її і подає команду: „*Помішник вартівничого і розвідники вперед*“. Після цього призначає старшого над вартою і, давши наказ поставити мушкети в таган, разом з викликаними йде до вартівні здавати варту.

Коли буде 10 і більш ступенів морозу і під час непогоди, варту, яку змінюється, уводиться до вартівні.

88. Нова варта, увійшовши до вартівні, вишиковується, вартівничий викликає розвідників і наказує їм відібрати від розвідників попередньої варти відтиски з печатей по опису та словесну задачу кожного бекету, наглядаючи за тим, щоб задачу робилося правильно. Виконавши це, вартівничий викликає в першу чергу вартових, нагадує їм їхні обов'язки, наказує розвідникові розвести їх по бекетах і пильно стежити за правильною передачею бекетів попередніми вартовими, вирішає першу чергу, потім перевіряє розрахунок решти людей і наказує їм поставити мушкети до стояків.

89. Новий вартівничий повинен прийняти від старого:

- 1) розпис бекетів, плян бекетів та інструкцію;
- 2) речі, які є у вартівні по реєстру;

3) *на гавптвахтах* — книгу заарештованих, записки про арешти та самих заарештованих по реєстрові, підписаному старим вартівничим.

90. Вартівню з майном, що є в ній, на великих вартах приймає помішник вартівничого.

91. Розвідники обох варт, коли повернуть до вартівні, доповідають (додаток 12) про заступлення та здачу бекетів своїм вартівничим, а у великих вартах — помішникам вартівничих, які, відібравши рапорти від своїх розвідників, підходять без мушкетів до своїх вартівничих і рапортують: в новій варті про заступлення, а в старій — про здачу варт і бекетів.

92. Як що підчас рапортування буде присутнім черговий по вартах, або який інший начальник, то вартівничий приймає рапорт, віддає, які треба, розпорядження, підходить до старшого з начальників і рапортує йому про заступлення на варту.

93. Після рапорта про прийом та здачу бекетів обидва вартівничі підписують бекетову відомість попередньої варти, причому новий вартівничий вписує до відомости все, знайдене несправним. Потім старий вартівничий веде свою варту до казарень.

2. Зміна знаменних варт.

94. Знаменну варту змінюється так само, як і незнаменну, лише з такими відмінами:

1) Коли чільний вартовий старої варти стане після здачі бекету на своє місце, командир першої чети нової варти бере шаблю в *перше положення „салюту“*, підходить до знаменного і ко-

мандує йому: „*Ходом-руш*“, разом з ним іде до кімнати вартівничих, де й ставить знамено.

Після переносу знамена до вартівні обидва вартівничі одночасно командують: „*Право-руч, ходом-руш*“.

2) Коли стара варта зійде з плятформи, вартівничий зупиняє її, викликає розвідників і бунчужного. Старшому старшині сотні наказує віднести знамено, а потім іти до касарень; сам же з викликаними іде до вартівні для здачі вarti. Після команди старшого старшини сотні варта вишиковує чети, а в цей час знаменний переходить до середини першої чети, а асистент стає поруч з ним, з лівого боку. *Розвідники* старої вarti, коли знімуть своїх вартівників з бекетів, вишиковуються і під командою старшого з четових ідуть до касарні.

95. Коли знаменна варта в сотенному розрахунку, зміну варт робиться, як вказано раніш, алеж знамено старої вarti відноситься першою півсотнею в супроводі сурмачів (довбишів). Другу півсотню веде її командир, не чекаючи на здачу вarti.

96. В разі призначення нової вarti від тієї ж частини, від якої була стара варта, знамено передається новій варті. Для того, коли чільний вартівний старої вarti стане на своє місце, командир першої чети нової вarti бере шаблю в *1-е положення „салюту“*, підходить до знаменного, командує йому: „*Ходом-руш*“ і направляється з ним до кімнати вартівничих. Зміну знаменного робиться в вартівні, коли увійде туди варта.

97. Музика, яка прибула з новою вартою, після взаємної віддачі пошани вартами, залишається на місці і грає марш, аж доки нова варта

не увійде до вартівні; після цього повертає до касарні.

Б) Зміна варт, що не мають чільного вартового.

98. Підчас зміни варт, що не мають чільного вартового, вартівничий нової варті вишиковує свою варту, зупиняє її перед вартівнею, а сам іде до вартівні сказати начальнику старої варті свою рангу, прізвище і пароль старої варті. Після цього нову варту заводиться до вартівні і вишиковується там супроти старої варті або поруч з нею, як буде зручніш.

99. Після взаємної віддачі пошани вартами, вартівничі одночасно командують: 1) „*До но-ги*“, 2) *право-руч*, 3) *ходом-руш*“.

Стару варту виводиться з вартівні і зупиняється поблизу від неї, а нова заступає її місце. Далі зміну провадиться порядком, вказаним в арт. арт. 87—93.

РОЗДІЛ 5.

Виставлення вартових і зміна їх.

А) Виставлення вартових.

100. Вартові можуть бути *надвірні і внутрішні*, як ті так і другі — *поодинокі і парні*.

Одного з парних вартових призначається за старшого. Відносно другого він виконує обов'язки розвідника.

101. На надвірних бекетах ставиться будки для вішання в них бекетового одягу. На парних бекетах будки становиться при вході до будинку, одну супроти другої, відкритими сторонами. На поодиноких бекетах будку ставиться при виході з будинку з лівого боку, відкритою в той бік, куди вартовий повинен стояти лицем.

102. Вартових виставляється: 1) *поодиноких* з лівого боку виходу від того місця, на яке їх призначено, спиною до виходу. На надвірних бекетах — з правого боку будки так, щоб вони торкались до неї лівим ліктем і рівнялися з попередньою стороною будки; 2) *парні* — по обидві сторони виходу лицем до лица, а на надвірних бекетах — вартовий, призначений за старшого, стає з лівого боку від виходу, на один крок лівіше від будки, а правий (від виходу) вартовий — з правого боку будки, як це вказано в п. 1-м.

Б) Зміна вартових.

103. Кожна черга вартових, вирушаючи до бекетів, шикується: як що вона має не більш як три вартових — в один шерэг, а як більш, то в два шереги. Зміни йдуть фронтом, розвідники йдуть на два кроки поперед них. З першою зміною нової варти розвідник старої варти іде ліворуч і поруч з розвідником нової варти. Команди подає розвідник нової варти. Коли йдуть парні вартові, то призначений за старшого, іде на два кроки поперед другого. Почесні вартові з підстаршин йдуть для зміни поруч. Як що на варту буде призначено дві черзі розвідників, то при виставленню або зміні вартових вперше з чергою повинні йти обидва розвідники, а потім вони повинні чергуватися. В такому разі розвідник старої варти іде ліворуч і поруч з розвідником другої зміни нової варти.

104. Підчас руху зміни тримають мушкети „на плече“. Зміни вартових, озброєних холодною зброєю та карабінами, пістолями йдуть до бекетів з цією зброєю в піхвах (пістолі тримають в кобурах) і з карабінами за спиною.

Наближаючись до вартового, якого треба

змінити, розвідник за 10 кроків від нього подає команду: „Струнко“.

105. Розвідник, коли підведе до вартового зміну на 2 кроки, то подає команду: „Зміна, стій“. При цьому мушкети береться до стопи, а сам вартовий стає на один крок зпереду і проти правого флянгу зміни, лицем вздовж фронту, розвідник старої варти стає таким же чином на один крок зпереду проти лівого флянгу зміни. Потім новий розвідник подає команду: „Зміна вперед, ходом-руш“ ; по цій команді старий вартовий робить крок вправо, а новий стає на його місце і відбирає від нього здачу, лишаючись спиною до зміни, як що не треба оглянути, що є на бекеті. Коли новий вартовий вийде змінити, то решта козаків зміни сходиться до правого флянгу. Зміни, що мають шаблі оголеними, після зупинки шабель до піхов не вкладають, а далі тримають їх „на плече“.

Новий вартовий, озброєний карабіном знімає його і бере „до но-ги“ по команді розвідника: „Зміна, стій“.

Старий вартовий закидає карабін за спину, коли стане на своє місце в зміні.

Як що зі зміною іде три розвідники (один старої варти, а два нової), то розвідник першої зміни нової варти підчас зміни стає на два кроки зпереду проти правого флянгу зміни, а розвідник другої зміни — ліворуч і поруч з ним; коли є два розвідники одної варти, то розвідник другої зміни стає на один крок зпереду проти лівого флянгу зміни. Всі команди в цих випадках подає розвідник першої зміни нової варти.

106. Старий вартовий, коли наближається зміна, бере мушкет „до-ноги“ і стає „струнко“; коли ж передасть новому вартовому здачу то стає

на лівий флянґ зміни, а новий вартовий обертається кругом. Потім розвідник подає команду: „*На плече*“ і веде зміну до другого бекету. Коли по дорозі від одного до другого бекету зміні трапиться пройти мимо вартівні, то розвідник заводить до неї вартових, які здали бекети.

107. Словесна здача бекету робиться так: старий вартовий каже новому: „*бекет от-такий, повинно охороняти от-те та от-те* (передає обов'язки, що до бекету); *до здачі належить: печатей стільки-то, кожух, повстяники, і т. ин.*“ (називає все, що належить до здачі).

108. Коли до здачі належать замки та печатки, новий вартовий повинен разом з розвідником оглянути їх і переконатися, що вони цілі, що справні шнури, а також, чи цілі двері від комор, скринь або скриньок.

109. Коли виставляється першу зміну вартових, обидва розвідники наглядають, щоб старий вартовий правильно передав здачу новому та переконується, чи справний одяг, який приймається. Теж саме повинен робити розвідник кожної зміни.

110. Як що старий вартовий повинен передати новому вартовому бекетовий одяг, у який він одягнений, то він скидає його після зміни. Розвідник допомагає вартовим скинути й одіти бекетовий одяг. Чільному вартовому допомагає сурмач (чи довбиш).

111. Парні вартові (де одного призначається за старшого, який і водить другого на бекети) змінюються самі, як це вказано в арт. арт. 106—108, при чому, призначений за старшого зпочатку виставляє на бекет свого вартового, а потім змінюється сам зі старшим старої зміни.

112. Почесні вартові з підстаршин змінюють

старих вартових одночасово, кожен окремо, причому команди не подається. Почесних вартових з підстаршин завжди призначається на парні бекети.

113. З першою зміною парних вартових нової варті повинен іти старший з козаків старої зміни старої варті лівіш і поруч зі старшим нової зміни.

114. Коли проводиться зміну внутрішніх вартових, розвідник підводить зміну до входу до помешкання і подає команду: „*Стій, зміна вперед, ходом-руш*“.

Після цієї команди новий вартовий іде за розвідником і тримає мушкет (карабін) при стопі (шаблю „на пле-че“) і як увійде до помешкання, то змінює старого вартового, як це зазначено в арт. арт. 86—90. Решта зміни чекає на розвідника.

115. Коли останній вартовий першої зміни нової варті заступить на варту, розвідник старої варті веде змінених вартових до вартівні, а розвідник нової варті іде ліворуч від розвідника старої варті.

РОЗДІЛ 6.

Порядок у вартах.

А) *Виряження змін і заступання їх на бекети.*

116. Вартових повинно змінювати через кожних дві години. Зміну робити у нечітні години.

Як що вартові стануть на варту в чітну годину, то другу зміну вартівників виражається на бекети в наступну нечітну годину. Коли погода тиха, але морозу 15 ступенів і більше, а підчас вітру, не менш як 15 ступенів, вартових змінюється через одну годину; дозволяється робити зміну вартових через одну годину також підчас спеки.

117. Як що вартових змінялося через одну годину, то в бекетовій відомості, пониже розкладу бекетів (внизу сторінки) зазначається, що вартових з такої-то години змінялося через одну годину, а з такої-то години після вступу такої-то зміни і далі, — через дві години.

Коли було дві зміни розвідників, то, крім до того, треба ще зазначити, який саме розвідник і в який час ставив вартових. Як що варту змінється в чітну годину, то в бекетовій відомості треба зазначити, що другу зміну виражено на бекети в такій-то годині.

118. Для вирядження другої та наступних змін вартівничі, а в великих вартах помішник вартівничого, наказує козакам зміни взяти мушкети та вишикуватися проти своїх розвідників, які виводять зміну з вартівні і розводять їх по бекетах згідно з арт. арт. 85—88.

Чільний вартовий іде з вартівні до будки й під доглядом помішника вартівничого змінє старого вартового.

119. Змінивши останнього свого вартового, розвідник заводить свою зміну до вартівні, де вона може відпочивати до приходу всіх розвідників з їхніми змінами і до розрахунку не входять.

120. Після вирядження кожної зміни помішник вартівничого, а де його нема, то сам вартівничий, робить розрахунок варти на випадок викликання її до зброї. Коли повернеться вся зміна, знову робиться розрахунок.

Б) Перевірка варти.

121. Помимо осіб, яким варти підлягають (арт. 43.), правом перевірки варти також користуються: 1) всі командири частин, від яких варти

призначено, починаючи з сотенного командира, 2) рунд, 3) з доручення коменданта булавний старшина комендантського управління і комендантський адютант.

У осіб, зазначених в 3-му п., вартівничий питає пароль.

Сотенний командир, рунд і комендантський адютант перевіряють варту, не викликаючи її до зброї, причому прибувшій особі віддається встановлену пошану.

122. В разі, що особа, яка має право перевіряти, зайде до вартівні, варта вишиковується без мушкетів, а вартівничий, подавши команду: „*струнко*“, рапортує (докладає) прибувшому про стан вarti (додаток 19).

Вартівничі великих варт рапортують лише особам, які для перевірки вarti викликають її до зброї.

123. На разі, що особа, яка перевіряє варту, вимагатиме конвою на час огляду бекетів, то від великих та звичайних варт до конвою призначається одного з розвідників і одного рядовика; від малої вarti йде в конвій один тільки вартівничий, який на час своєї відсутності передає виконання своїх обов'язків старшому з вартових рядовиків.

124. Начальник залоги, комендант і всі начальники вартових, як що примітять яку-небудь несправність з боку вартового, повинні *нагадати* йому про це. Інші особи, які перевіряють варту, а також кожний старшина, коли примітять таку несправність, повинні повідомити про це вартівничого, але *не мають права персонально робити вартовому ніяких зауважень*.

125. Особи, які перевіряють варту, записують

до бекетових відомостей час перевірки варти та те, що вони примітили.

В) Порядок допуску до вартівні осіб, які не належать до складу варти.

126. До вартівні можна допускати: 1) осіб, які прибули перевіряти варту; 2) осіб, які прибувають для того, щоб покласти чи виняти гроші з грошових скринь, що знаходяться під охороною варти; 3) осіб, які мають дозвіл на побачення з арештованими; 4) осіб, яким потрібно побачити вартівничого в службових справах; 5) гайдуків, приражених до заарештованих старшин і до вартівничого.

127. Осіб, які мають право перевіряти варти, допускати до вартівні без перешкод, як що чільний вартовий знає їх з обличчя.

Як що ж вартовий не знає прибувшого, то повинен ударити один раз у дзвін, щоб викликати помішника вартівничого; цей, або наказує вартовому викликати варту до зброї чи пропустити прибувшу особу до вартівні, коли знає її з обличчя. Як що ж і він не знає прибувшої особи, то доповідає вартівничому. Вартівничий допускає до перевірки варти прибувшого, запитавши у нього, як треба, пароль.

128. Осіб, зазначених в п. п. 2, 3, 4, 5 арт. 126, вартовий зупиняє перед плятформою; коли ж вони скажуть, що їм потрібно увійти до вартівні, вартовий викликає помішника вартівничого, який розпитує прибувшу особу і допускає її, коли вона має на це право, або доповідає вартівничому.

129. В тих вартах, які не мають чільного вартового, за винятком варт у внутрішніх покоях палаців, прибувших до вартівні осіб, крім тих, які

мають право перевіряти варту і яких вартівничий знає з обличчя, повинен негайно розпитати.

Г) Вечірня та вранішня зорі.

130. Зорю виконується в усіх вартах: 1) у вечері о 21-ій годині — „вечірню зорю“ і вранці — „вранішню зорю“ в годині, призначеній начальником залоги. За чверть години до зорі сурмач з наказу вартівничого грає „повістку“. Для цього він виходить на плятформу на те місце, яке для його встановлено, на разі й варту викликається до зброї.

131. О 21-ій годині вартівничий наказує чільному вартовому вдарити двічі в дзвін або гукнути „до зорі“.

На цей виклик сурмач стає на своє місце і починає грати „зорю“, а вартівничий виводить варту на плятформу, вишиковує її та командує: „Струнко“. Скінчивши грати зорю, сурмач (довбиш) грає „до молитви“, після чого вартівничий командує: 1) „До молитви“, 2) „Шапки скинь“ і наказує одному з козаків прочитати „Отченаша“. Після молитви сурмач (довбиш) грає „відбій“, а вартівничий командує: „Шапки надінь“ і уводить варту до вартівні.

При морозі більш як 5 ступенів, а також у непогоду варті не виводиться до „зорі“ на плятформу, а сурмач (довбиш) грає „зорю“ на плятформі, коли буде не більш як 10 ступенів морозу.

Коли молитву буде прочитано, сурмач грає „відбій“ з наказу вартівничого.

132. На вартах, які не мають чільного вартового „повістки“ і „зорі“ не грається, все ж інше виконується у вартівні відповідно до виложеного в попередньому артикулі.

Д) Внутрішній порядок у варті.

133. Ніхто з осіб варті не має права залишати варті без дозволу вартівничого.

134. Від вечірньої та вранішньої зорі одній зміні вартових і розвідникам дозволяється лягати для спочинку, але *роздягатися і скидати муніції не дозволяється*, можна лише розстібнути гапники на комірах. Спочиває та зміна, яку буде виставлятися на варту. Лягати для спочинку можна лише тоді, коли вартові, які змінювалися з бекетів, повернуться до вартівні і варту буде розраховано, згідно з арт. 120.

135. У варті повинно додержувати тиші і порядку. Співи, музику та будь-яку гру забороняється.

Забороняється також приносити до вартівні всякі хмільні напої. Особам варті забороняється розстібатися і скидати муніцію та одяг, крім шапок.

136. У ночі і після вечірньої зорі, коли до вартівні увійде начальник, то варта без наказу не вишиковується і не бере мушкетів; люди, які не спочивають, встають і надівають шапки.

137. У вартівні та біля неї мусить бути завжди чисто. Тепла в помешканні мусить бути не менш як 14 ступенів по Реомюру; груби повинно топити не пізніше, як о 17 годині.

В помешканнях з вечора, як смеркне, і до ранку, поки не розвидниться, мусить бути світло, а саме: для варті, для внутрішніх вартових і заарештованих, у відходках і в коридорах, що ведуть до цих мешкань. Крім того, необхідно відпустити потрібну кількість освітлення для кімнати вартівничого.

ПРИМІТКА: Щоб козаки варті могли користуватися теплою вечерею, в варті дозволяється під-

тримувати вогонь щоденно до 19-ої години. Окрім для чаю на всіх вартах повинен бути цілу добу. Догляд за чаєм покладається на коменданта, а в вартах у частинах (домашніх вартах) на начальників їх.

138. При вартівні мусить бути сторож, якого призначає комендант. Сторож повинен тримати вартівню в чистоті, охороняти опал та припаси освітлення, опалювати груби та доглядати за лампами.

139. Як що опалу та освітлення відпускається мало, або коли несправна вартівня, то вартівничий доповідає про це черговому по вартах та записує до бекетової відомости.

Е) Виклик вarti до зброї.

140. Вarti викликається до зброї: 1) в разі заворушення, пожежи поблизу від вартівні чи стовпища біля неї; 2) для зміни вarti; 3) для зорі; 4) для віддання пошани; 5) по наказу осіб, які мають право викликати варту для перевірки.

141. На виклик до зброї, вarti, які мають чільного вартового, виводиться на плятформу, а всі інші вarti, взявши мушкети, вишиковується в вартівні і виводиться на подвірря лише в випадках, зазначених в п. І. арт. 140.

142. Щоб викликати варту, чільний вартовий *двічі* бє в дзвін, а коли дзвона нема, голосить: „*Варта виходь*“, а сам стає до будки. Щоб викликати варту до зброї, яка не має чільного вартового, вартівничий командує: „*До зброї*“.

143. Варта, яка має чільного вартового, виходить з вартівні рядами зправа або зліва (згідно з розположенням плятформи), маючи мушкети при нозі (шаблі в піхвах), і вишиковується на 4 кроки лівіше від будки, на лінії передньої сторони її.

Сурмач (довбиш) стає поруч з вартівничим і правіше від нього. Знамено, як що воно є, виноситься під командою командира першої чети, який тримаючи шаблю в *I-му положенню „салюту“*, веде знаменного до правого флянгу варті. Асистент, до часу, коли знамено стане на місці, стоїть за другим рядом з правого флянгу першої чети, а потім стає на своє місце. Коли варта вишикується, вартівничий командує: *„Рівняйсь“*, а потім виконує свої обов'язки в залежності від мети викликання варті.

144. Як що в вартівні або поблизу від неї виникне пожежа або повинь чи інше стихійне лихо, яке безпосередньо загрожує варті, то вартівничий наказує варті взяти мушкети і виводить її з вартівні до безпечного місця, зважаючи перш на все на охорону.

145. Коли поблизу від варті збереться стовпище або виникне заворушення чи виявляться ворожі заміри проти варті або заарештованих, то вартівничий зясовує ступень небезпеки і в залежності від неї або виводить варту з вартівні або залишає її на місці і вживає всіх заходів що до найшвидшого ліквідування небезпеки.

146. Чільний вартовий після виклику варті *„до зброї“* стає на своє місце біля будки і залишається там, аж поки варту буде розпущено.

147. Коли підчас викликання варті *„до зброї“* будуть черговий по вартах і рунд, то вони стають: рунд — правіше від сурмача (довбиша), а черговий по вартах — правіше від рунда.

РОЗДІЛ 7.

Обовязки осіб варти.

А) Права та обовязки вартового.

148. Вартовий — особа недоторкана.

149. Вартовий повинен: 1) пильно охороняти свій бекет та доглядати за всім тим, що йому доручено; 2) незалишати свого бекету, доки не буде зміни, хоч би життю його загрожувала небезпека.

Коли поблизу бекету счиниться гамір або сварка чи інше безладдя, вартовий вимагає припинити цей непорядок. В разі його не послухають, то він сповіщає про це вартівничого через переходячих людей, або яким-небудь іншим засобом: голосом, дзвінком чи свистком дає знать сусідньому вартовому, щоб це повідомлення дійшло до вартівничого; так само чинить вартовий у випадку пожежі поблизу від бекету або при несподіваній хворості.

150. Вартовий повинен виконувати накази *вартівничого, помішника вартівничого та свого розвідника*. Тільки ці особи мають право особисто, а не через інших осіб, змінити вартового або звільнити його з бекету.

151. Вартовий повинен стояти на бекеті бадьоро, нічим не розважатися й пильно стежити за своїм бекетом, не випускати з рук і нікому не давати своєї зброї.

Вартовому забороняється: сидати, спати, їсти, пити, палити тютюн, співати, розмовляти і брати гроші чи які інші речі, хоч би на схованку, від осіб, які не мають права видавати йому накази; йому забороняється також підчас стійки на бекеті ходити до вітру.

Вартовий повинен відповідати на запитання

начальника залоги, коменданта, чергового по вартах, рунда та всіх своїх начальників, починаючи з ройового.

152. На надвірних бекетах вартові можуть ходити по всій місцевості, яку охороняють і тримати мушкети, як це їм зручніш, але ж не порушати правил стройового статута що до тримання мушкета. Надвірні почесні вартові можуть відходити від місця, на яке їх поставлено, не далі, як на 10 кроків.

Вартові біля дверей арештантських камер з місць своїх не можуть сходити. Як що вартовому для точного виконання його обов'язків по охороні дорученого йому бекету та прийнятій ним здачі необхідно відійти далі як на 10 кроків, то він не тільки може, але повинен це зробити. Також само мусить він зробити і в тім разі, коли він може попередити яке-небудь насильство, що твориться поблизу від бекету або загрозу самому бекетові, *не наражаючи* на небезпеку свого бекета.

153. Вартовий може вжити зброї в таких випадках: 1) для захисту бекету і тієї особи, яку він охороняє; 2) для захисту самого себе і 3) супроти арештанта, який утікає.

В цих випадках, як що є можливість ухилитися від вживання зброї покликанням підмоги або попередженням особи, яка робить замах на злочинство, то вартовий повинен це зробити. Коли вживається зброї, то вартовий вирішає сам, чи вжити йому холодної чи огнєпальної зброї.

154. На бекетах, на яких зброя у вартових повинна бути завжди набитою, мушкети та карабіни набивається *чотирма* патронами перед заступанням на бекет, а виймається патрони з рушниць після здачі бекету в вартівні. Коли мушкети або

карабіни набито, то всі чотирі набої мусять бути в магазині під зубом одрубця, а курки — спущені. Як що було патрона подано до патронника, але вистрілу не було, вартовий відчиняє замок, затоплює патрон під зуб одрубця і запирає замок.

Револьвери набивається повним числом патронів перед заступанням на варту і опрощується після зміни варті в касарнях. Набивання і опрощення зброї робиться під доглядом розвідника.

155. Вартовий при *куфрові, коморі та грошовій скрині* нікого до них не допускає без свого розвідника, а коли його нема, то без дозволу вартівничого або його помішника.

156. Коли комору, куфер або грошову скриню відімкнуто, то з того часу, як знято з них печати і до того часу, коли їх знову буде замкнено й прикладено печати, вартовий нікого до них не допускає без дозволу особи, яка при розвідникові зняла з них печати.

157. Охороняючи яке-небудь помешкання, вартовий повинен пильнувати, щоб в стінах самого помешкання та огорожах, що оточують ці помешкання, не було проломів або підкопів і щоб ніхто через ці стіни або огорожі не пролазив і не перелазив. Як що ж з вікон або через огорожі буде викинуто які-небудь речі, то вартовий бере їх під свою охорону до приходу розвідника.

158. Вартовий, який стоїть біля *порохового льоху* (або складу пального припасу), повинен пильнувати, щоб поблизу від бекету ніхто не палив і не їздив, та щоб на віддалі не ближче як на 100 кроків від бекета ніхто не розкладав огню та не стріляв.

159. Вартовий, що пильнує *заарештованих*, не повинен їх випускати або кого-небудь до них до-

пускати без приказу вартівничого, помішника вартівничого або розвідника.

Коли вартовий стоїть на варті біля дверей камери знадвору, то повинен наглядати через віконце в дверях за арештованими і як помітить щось небезпечного, то повинен сповістити вартівничого.

Вартуючи біля стін, вікон та барканів, вартовий повинен пильнувати, щоб арештанти не псували віконних рам та надвірних ґрат, не викидали нічого з вікон через стіни та баркани та не розмовляли з перехожими.

Як що арештанти не виконують вимог вартового, то він повинен сповістити про це вартівничого голосом, дзвінком, свистком або через перехожих; в крайньому разі вживає зброї згідно з арт. 153.

160. *Вартові, що стоять біля вхідних воріт та інших місць замкнення*, не допускають виходу арештантів та входу сторонніх осіб без дозволу начальника в'язниці.

161. *Вартові на місцях пожежі* повинні охороняти майно, не дозволяючи нікому брати прийняті під охорону речі без дозволу вартівничого або начальника своєї команди, наряженої на пожежу.

162. *Чільний вартовий, який стоїть біля входу до вартівні*, повинен: 1) охороняти вартівню і нікого до неї не впускати, додержуючись правил, зазначених в арт. арт. 127, 128; 2) викликати вартівничого через його помішника на вимагання тих осіб, яким згідно з арт. арт. 124, 147, 189 потрібно бачити вартівничого і 3) викликати варту до зброї згідно з арт. 140.

Б) Обов'язки розвідника.

163. Розвідник повинен знати число своїх бекетів, де вони містяться та особливі обов'язки вартового на кожному бекеті.

164. Розвідник виконує накази лише *вартівничого та його помішника*.

165. Розвідник, коли заступить на варту, то повинен прийняти від розвідника попередньої варти всі накази, стосовні до бекетів та відтиски з печаток.

166. Підчас виставлення вартових розвідник повинен:

1) обдивитися, чи цілі ті речі, які належать до здачі, чи справний бекетовий одяг, повстяники, замки, дзвінки, печатки та шнури, до яких прикладено печати;

2) звіряє печати з відтисками, які для цього бере з собою;

3) наглядає, щоб попередній вартовий правильно здав бекет, а новий гаразд зрозумів свої обов'язки на бекеті; в разі виявилось би попсування печатей, замків або взагалі яка-небудь несправність, розвідник доповідає про це вартівничому.

167. Як що розвідника буде послано вартівничим для допуску кого-небудь до куфрів або до замкнених помешкань, то він повинен взяти з собою з вартівні відтиск з печати і звірити його з печаттю, покладеною на куфер або двері.

Коли ці куфри або двері будуть заперті і запечатані, то розвідник разом з вартовим знову звіряє печатки з відтисками.

168. Як що грошова скриня або помешкання, яке охороняється, будуть відкриті на довгий час, то розвідник повертається до вартівні після того.

як буде знято печатки. Для накладення печатей його повинно викликати вдруге.

169. Допускаючи до порохового льоху, розвідник вимагає, щоб ті особи, які входять до льоху взували повстяники та знімали зброю.

В) Обовязки помішника вартівничого.

170. Помішник вартівничого повинен провадити безпосередній нагляд за правильним та точним виконанням вартової служби всіма особами варти та за порядком у вартівні. Він виконує накази *вартівничого*, а коли його нема чи він захворіє, то заступає начальство над вартою.

ПРИМІТКА: На вартах звичайній та малій всі обовязки, які покладено цим статутом на помішника вартівничого, виконує сам вартівничий.

171. Заступаючи на варту, помішник вартівничого приймає по реєстру все, що є у вартівні.

172. Він повинен своєчасно виряджати зміни вартових на бекети, виконує при цьому зазначене в арт. арт. 116 — 120.

Коли ж повернеться до вартівні кожна зміна, він розпитує про випадки, які трапились на бекетах, а в зиму оглядає прибувших, чи нема між ними обмерзлих, і про все це доповідає вартівничому.

173. На гавптвахтах помішник вартівничого оглядає помешкання для заарештованих та самих арештантів (додаток б).

Він ховає в себе ключ від камер заарештованих, але впускати та випускати з камер нікого не має права без наказу вартівничого, за винятком, коли треба випустити заарештованих до вітру.

Г) Обовязки дозорів, висланих від варти.

174. Дозори від варти виряджається:

1) для перевірки справності вартових і

2) в разі якої-небудь події, щоб розвідати і доповістити про неї.

175. Число дозорів та час їх вирядження призначає вартівничий. Дозори від варті призначається в складі не менш як двох козаків тієї зміни, яка повернулась перед цим з бекетів.

176. В разі захворювання вартового, один з дозорних залишається на бекеті, а другий іде до варті для доповіді про це. Як би з дозором пішов розвідник або помішник вартівничого, то перший з них може зняти захворілого вартового свого бекету, а другий кожного вартового своєї варті і поставити на його місце одного з дозорних.

177. Помітивши на вулиці забитого або тяжкохворого, дозір повідомляє про це вартівничого, а також поліцаїв, які зустрінуться на дозорі.

178. Як що до дозору звернеться поліція за підмогою, щоб кого-небудь затримати, то дозир виконує таку вимогу поліції, а затриману особу спроваджує до вартівні.

Д) Обовязки вартівничого.

1. Загальні обовязки.

179. Начальник, призначений за вартівничого, приймає людей на варту в касарнях до часу виходу її на місце розводу. Він повинен ознайомитися з усіма людьми варті, перевірити її розрахунок, записати до бекетової відомости, оглянути, чи справна зброя, патрони та одежа. До того ж, вартівничий повинен перевірити розвідників і вартівних першої зміни, чи гаразд вони знають свої обовязки.

Після ж розводу варта переходить в повну підлеглість вартівничому, і він відповідає за працю

кожної особи варті, а тому повинен досконально знати обов'язки всіх осіб своєї варті.

180. Вартівничий виконує накази: *начальника залоги, коменданта та чергового по вартах.*

181. Всі накази, передані йому від висше зазначених начальників іншими особами, мусять бути стверджені паролем.

В разі сумніву з боку вартівничого, йому надається право вимагати від особи, яка передає словесний приказ, письмовного в тому посвідчення; опріч того, як найде потрібним, то має право перед виконанням приказу упевнитися в дійсности переданого приказу засобом, який визнає зручним.

182. Вартівничому забороняється: відлучатися з вартівні, приймати провідувачів, роздягатися, скидати зброю, звільняти кого-небудь з варт та збільшувати або зменшувати число вартових чи переміщати їх, за винятком випадків, зазначених в арт. 188.

183. Вартівничий може наказати варті вжити зброї, не відповідаючи за наслідки в таких випадках:

1) для захисту стійки та особи, яку охороняється;

2) для захисту самої варті та

3) в разі явного бунту арештантів, опору їх варті або заміру до втечі. Вживання зброї на випадок бунту арештантів в місцях замкнення, які мають свої особливі управління, переводиться тільки на вимоги начальників вязниць. В разі варта буде примушена вжити зброї, то засіб вживання її належить від погляду вартівничого, але перед вживанням зброї, як що буде змога, він повинен попередити про це осіб, проти яких її має вжитися.

184. Як що поблизу від вартівні виникне гамір,

Бійка чи непорядок, вартівничий повідомляє про це поліцію. Коли ж поблизу від вартівні збереться стовписько і буде наміряться до нападу на вартівню, вартівничий вишиковує варту у вартівні або виводить її з вартівні і мусить бути готовим збройно відперти всякі замаху на неї.

185. Коли поліція звернеться до вартівничого за допомогою, то він може дати не більш як одну третину своєї варті і лише в тому разі, *коли самій варті не загрожує небезпеки.*

Як що вартівничий дасть для цього людей, то він повинен негайно викликати від своєї частини таке число козаків, яке він відтягне для допомоги поліції. Відповідальність за вчинки людей, призначених для допомоги поліції, несе поліція, яка ними буде керувати. Вартівничий записує до бекетової відомості, від якого і до якого часу виконували обов'язки вартові козаки, що прибули з частини на зміну відряджених до поліції.

186. На вимогу поліції вартівничий приймає під охорону варті заарештованих поліцією осіб. Як що це трапиться вдень — негайно доповідає черговому по вартах про заарештованих, а як вночі — після вранішньої зорі.

Заарештованих в цей спосіб осіб звільняється з-під арешту або передається до поліції не инакше, як на письмовну вимогу поліцейської влади, як що про цих заарештованих не було якого-небудь розпорядження коменданта або не має сумніву, що ця вимога дійсно походить від поліції.

187. В разі, що в вартівні виникне пожежа, вартівничий виводить варту та заарештованих до найближчого безпечного місця й вживає всіх заходів до охорони всього того, що є під його доглядом. Заарештованих, які перебувають під слідством

або судом, оточується вартовими, причому старшин виділяється від інших заарештованих і до них ставиться окремий конвой. До заарештованих дисциплінарним порядком вартових не ставиться.

188. Як що пожежа або повинь загрожує вартовим, то вартівничий відводить варту в найближче безпечне місце, але так, щоб вона бачила свій бекет; як що це буде неможливо, то заводить її до вартівні. Коли небезпека мине, вартівничий наказує поставити знятих вартових на свої бекети. Про всі свої розпорядження в цьому випадкові він доповідає черговому по вартах.

189. Як що поблизу вarti трапиться з ким-небудь яка пригода і будуть хворі, забиті та поранені, а поблизу не буде поліції, то вартівничий наказує взяти їх до вартівні, подати першу допомогу і одночасно дає знати про це на найближчий поліційний бекет, щоб поліція забрала їх до себе.

190. Козаків, заарештованих їхніми начальниками, вартівничий повинен прийняти на вимогу цих начальників, причому вони повинні залишити писану заяву про причину арешту; цю заяву вартівничий надсилає до чергового по вартах.

191. Щоб переконатися в справності вартових та в інших випадках, коли це вартівничий визнає потрібним, він посилає зі складу вarti дозори для упевнення, чи знають вартові свої обов'язки по службі на бекетах. Вартівничий перевіряє людей кожної зміни після першого повороту її з бекету.

192. В разі, що захворіє вартовий або хто-небудь з осіб вarti, вартівничий відряджає недужого до своєї частини чи до найближчої лікарні і доповідає про це черговому по вартах.

Одночасно він вимагає від своєї частини іншого козака на зміну того, що заслаб.

193. Як що занедужає сам вартівничий, то він передає тимчасове виконання своїх обов'язків старшому з осіб варти, про що доповідає черговому по вартах, без дозволу якого вартівні не залишає.

194. Як що підчас зміни будь-якого вартового виявиться несхожість печатей з відтисками або попсування печатей, шнурів чи замків, то вартівничий негайно доповідає черговому по вартах.

195. Про всякі надзвичайні та несподівані випадки на варті та на бекетах, а також про зроблені з приводу таких випадків розпорядження, вартівничий доповідає негайно черговому по вартах.

196. Як що до складу варти не було призначено посланця, то свої доповіді, як словесні так і письмовні, вартівничий пересилає через козаків варти. Коли є телефон, то словесні доповіді переказує телефоном.

197. Як що чому-небудь на головній варті не буде чергового по вартах та рунда, то всі екстренні розпорядження на вартах робить вартівничий головної варти.

2. Обов'язки вартівничого на гавптвахтах.

198. На гавптвахтах вартівничий повинен:

- 1) наглядати за точним додержанням порядку що до утримування заарештованих (додаток 6);
- 2) не допускати втечі заарештованих, попереджуючи заміри до того та
- 3) наглядати, щоб їжу арештованим давалося доброї якості і в свій час.

199. Підчас зміни варти, заарештованих приймається викликанням їх по реєстру, якого підписано вартівничим попередньої варти, та провадиться огляд помешкань для заарештованих.

200. Помітивши яку-небудь несправність в помешканнях, вартовий негайно вимагає від осіб, до відому яких належить гавптвахта, полагодження поміченого; як щож несправність буде такою, що арештовані можуть втекти, — доповідає про це черговому по вартах.

201. Коли арештовані подають вартівничому яку-небудь скаргу, то він, перевіривши підставність її, доповідає про неї черговому по вартах.

202. Осіб, приведених для заарештовання, вартівничий приймає з наказу або по записках (додаток 7) тих начальників, які мають право йому наказувати, а також від поліції згідно з арт. арт. 185, 186.

203. Звільняти або куди-небудь відряджати заарештованих повинно не инакше, як з розпорядження коменданта (додаток 8).

204. Вартівничий повинен бути підчас прийому заарештованих на гавптвахту, а також підчас відрядження їх куди-небудь з варті, перевіряючи заарештованих по реєстру, а також папери, при яких арештованих відряджається.

205. Як що вартівничому відомо, що заарештований, якого треба відрядити, важливий злочинець, або заміряється втікати, то при відрядженні такого арештованого вартівничий повинен підсилити заходи що до обережности та до того попереджує про це особу і конвойних, присланих за арештованим.

206. Як що заарештовані будуть робити бешкет чи взагалі всякий непорядок, то вартівничий повинен вжити заходів до налагодження порядку, і як що його не послухають, то вживає сили або зброї.

207. Коли заарештований втече, то вартівничий

негайно повідомляє про це найближчий поліційний бекет і доповідає черговому по вартах.

ПРИМІТКА: В вартівні мусить бути відомо, на який поліційний бекет треба повідомляти про втечу заарештованого.

208. Про вступ та звільнення заарештованих вартівничий записує до книги для заарештованих.

209. Допуск провідачів до заарештованих вартівничий робить не инакше, як з дозволу коменданта (додаток 9).

210. Після зміни варті, вартівничий передає разом з бекетовою відомістю: 1) дозволи на побачення провідачів з заарештованими і 2) приписи коменданта та заяви поліції про звільнення або відрадження куди-небудь заарештованих з розписками осіб, що прийняли їх до гавптвахти.

3. Обовязки вартівничого в вязницях та в інших місцях увязнення військової та цивільної офіції, де є свої осібні управління.

211. В місцях замкнення військової та цивільної офіції, де є свої осібні управління, обовязком варті є надвірня охорона місць замкнення та підмога начальникам вязниць в улаштуванні порядку поміж арештованими в разі його порушення.

212. Заступаючи на варту, вартівничий арештантів не приймає.

213. Варта не відповідає за втечу арештантів, як що вона сталася через підкоп або иншим засобом, що вимагає підготовчої роботи, якої неможливо примітити знадвору, але при втечі арештанта вартівничий повинен виконати зазначене в арт. 207.

214. Ключ від надвірніх воріт вязниці переходується у начальника вязниці; як що варта перебуває в середині огорожі вязниці, то осіб, які ма-

ють право перевіряти варту, допускається до вязниці повсякчасно і без жадних перешкод.

215. Коли начальство вязниці вимагає конвою для супроводу арештантів до урядових установ, вартівничий посилає відповідне число конвойних тільки тоді, коли в його розпорядимости є люди, призначені для конвою; зі складу ж вarti конвою не призначається. Призначаючи конвой вартівничий повинен керуватися правилами, зазначеними в арт. арт. 281—284.

216. Як що арештантів випущено на прогулянку на подвірря вязниці, то варта мусить бути на поготові; коли нема чільного вартового біля надвірнього входу до вартівні, то виставляється вартового.

4. *Обовязки вартівничого що-до охорони грошей та державного майна.*

217. Як що в вартівні є комора або грошові скрині, то вартівничий допускає до відкривання їх не инакше, як додержуючи таких правил:

1) до вартівні мусить бути загодя прислано приписа з печаттю та підписом коменданта, в якому зазначається, *якого числа та яких осіб* (посада, ранга та прізвище) *слід допустити*;

2) зазначені особи, прийшовши в призначений день, повинні показати вартівничому відтиск з печатей, якими припечатано комори або грошові скрині, а також і самі печатки. Відтиски ці та печати вартівничий повинен звірити з відтисками, які знаходяться у вартівні, а потім допускає прибувших до скрині при розвідникові.

218. Особи, допущені до комори або до грошової скрині, повинні розписатися на приписові коменданта та на бекетовій відомості, що *от-тоді-то*

(рік, місяць, число й година) їх було допущено до грошової скрині, яка належить до такої-то офіції. З цією розпискою припис коменданта подається після зміни варти разом з бекетовою відомістю.

219. Забороняється допускати до грошових скринь та комор:

1) коли прийдуть не всі особи, зазначені в приписові коменданта;

2) коли зазначені особи прийдуть в час після вечірньої або до вранішньої зорі;

3) коли ці особи прийдуть не в призначений день;

4) як що припис про допуск буде одержано безпосередньо з управління коменданта і

5) як що печати не подібні до відтисків.

Про всі ці випадки вартівничий робить на приписові написи, що допуску з такої-то причини зроблено не було.

220. Допуск до грошових скринь та комор, які є не при вартівні, переводиться без попереднього дозволу коменданта, а на вимогу відповідного начальника. В такому разі вартівничому подається підписаний комендантом відтиск печати, якою скриню або комору запечатано, та саму печать. Вартівничий звіряє відтиск з тим відтиском, що є в вартівні, і коли вони подібні, то посилає розвідника з приказом допустити до скрині або до комори.

221. Допускаючи до магазинів та різних річових складів, які є під охороною вартових, повинно додержувати того ж порядку, що й при допусканні до грошових комор, лише з такою ріжницею: коли помешкання мусить бути відчинено *більш як на одну годину*, то вартівничий наказує зняти вартових на той час, коли помешкання буде відчинено, і знову

виставляє їх тільки тоді, коли помешкання буде зачинено та припечатано печаткою.

222. Про бекети, з яких повинно знимати вартових підчас відкривання помешкань, мусить бути зазначено в бекетовій відомості.

223. Про всяке допускання до помешкань, з яких вартових може бути знято, вартівничий робить відмітки в бекетовій відомості, точно зазначає час, протягом якого помешкання лишалися відчиненими, а вартових було знято.

5. Обов'язки вартівничого на тимчасових вартах.

224. Підчас пожежі, повіни, або іншого стихійного лиха виставляється варти коло того місця, де воно скоїлось; варти призначається зі складу тих команд, які призначені від кожної окремої частини для таких випадків.

Вартівничий тимчасової варти підлягає тому начальникові команди, від якої варту призначено, й від його відбирає накази. Виставлення вартових провадиться по вказівках коменданта, комендантського булавного старшини, комендантського ад'ютанта або начальника команди.

225. Коли варту виставляється в цілі запобігти утворенню всіляких стовпищ, вартівничий повинен на вимогу поліції посилати дозори, але не більш від одної третини складу варти.

Кожен дозор повинен іти в супроводі поліцая.

226. Коли поліція звернеться до вартівничого за підмогою всією вартою, то він повинен це зробити.

227. Коли вартівничий поставить вартових, то наказує варті скласти мушкети, ставить коло них вартового й чекає наказів.

228. Варти знімається, коли на це буде одержано наказ коменданта.

Е) Обовязки чергового по вартах.

229. Черговий по вартах є безпосереднім начальником всіх варт (сторожових бекетів), яких призначено до його відділу. Він повинен доглядати, щоб всі варти точно виконували службу, для чого повинен оглядати всі варти й бекети.

230. Черговий по вартах безпосередньо підлягає комендантові. Він виконує накази начальника залоги та коменданта про все, що стосується до вартової служби. Коли він одержить наказ від зазначених начальників через других осіб, то повинен переконатися в цьому, запитавши пароль згідно з арт. 181.

231. Черговий по вартах після розводу повинен прибути до головної варти підчас її зміни і там перебувати ввесь час, коли не оглядає інших варт.

232. Після зміни головної варти обидва чергові по вартах (новий і старий) доповідають комендантові про заступлення та здачу варт.

233. Коли черговий по вартах одержить доповідь про пожежу поблизу від якої-небудь з варт, про втікачів з-під арешту або про інші випадки, то він іде туди, де такий випадок трапився.

234. В разі втечі арештанта, черговий по вартах повинен встановити, чи це вчинилось через недбальство вартівничого, вартових чи конвою, чи від яких інших причин. Про наслідки доповідає комендантові, як і про всілякі інші випадки.

Коли одержить доповідь від вартівничого про заарештування військового його начальником,

або поліцією, то подає цю доповідь зі своїм написом комендантові на його розпорядження.

235. Як що вартівничий захворіє, то черговий по вартах вимагає заступника хворому вартівничому від частини, яка дала наряд.

Коли хвороба така, що вимагає негайного порятунку, доглядаючий за вартами не чекає на нового вартівничого, змінює захворілого і доповідає про це в обох випадках комендантові.

236. Черговий по вартах на час своєї небутихності на головній варті передає свої обов'язки рундові.

Коли він сам не перевіряє варт, то доручає рундові перевірити ті варти, які визнає потрібним.

Одночасна небутихність на головній варті чергового по вартах та рунда дозволяється тільки вразі наглої потреби.

237. Коли прибуде до варти начальник залоги, комендант та свій начальник не нижче від командира полку, то черговий по вартах рапортує їм після вартівничого, в якому стані перебувають всі варти.

238. Там, де черговий по вартах не призначається (арт. 43), особи, яким доручено перевіряти варти, повинні керуватися арт. 230, про наслідки перевірки вони повинні зазначити в бекетових відомостях. Про важливі випадки порушення вартівним службових обов'язків, а також про різні вчинки зазначені особи повинні доповідати комендантові. Від інших обов'язків, зазначених в арт. арт. 231—238, їх звільняється.

Ж) Обов'язки рунда.

239. Рунд підлягає черговому по вартах і виконує всі його накази та розпорядження.

240. Після розводу варт він вирушає до головної варті, де й пробуває весь час, як що черговий по вартах не пішле його перевіряти інші варті.

241. Коли його буде післано оглянути та перевірити варті, то, повернувшись до головної варті, він доповідає черговому по вартах про помічені несправності та недбальство. Коли доповістити треба негайно, то доповідає з тієї варті, де виникла несправність.

РОЗДІЛ 8.

Віддання пошани вартами і вартовими.

А) Віддання пошани вартами.

242. Варті, які мають чільного вартового, викликається „до зброї“ на плятформу і вони віддають пошану:

1) салютуючи знаменом при грі в сурми сурмачів (довбишів):

а) Голові Держави чи Голові Уряду;

б) таким же чужоземним особам;

2) без салютів знаменом, алеж з грою сурмачів (довбишів):

а) знаменам; б) всім духовним процесіям; в) жалібним походам, як що вони йдуть в супроводі військової команди.

В останньому разі — сурмач (довбиш) грає жалібний марш:

а) своїм начальникам від Військового Міністра до командира полку включно;

б) начальнику залоги;

в) коменданту;

г) в морських командах — командирі порту.

243. Варт для віддання пошани не викликається:

1) в час від вечірньої до вранішньої зорі; 2) коли буде морозу більше як 5 ступенів і 3) підчас зміни варт — з менту виходу старої варти на плятформу і до відходу її до касарень.

244. Коли варту буде викликано „до зброї“, то вона віддає пошану всім своїм начальникам, починаючи від сотенного командира, як що ці начальники будуть проїзжати або проходити поуз варти.

245. Викликана варта віддає пошану: „до варту слухай“, при чому повинно додержувати таких правил:

1) варту викликається тоді, коли чільний вартовий примітить особу або процесію, для віддання пошани яким варту викликається, алеж пошану віддається не далі як за 100 кроків, хоч-би між вартою та тою особою був рів чи ґратки;

2) коли особа, якій віддається пошану, вступить на плятформу, — вартівничий підходить до неї з рапортом;

3) коли особа або процесія, якій віддавалася пошана, промине варту, — вартівничий командує: „До но-ги“ і заводить варту до вартівні;

4) коли-б після віддачі пошани вартою трапилося козакові рапортувати начальникові, то він після команди: „до варту слухай“, не стаючи на своє місце, іде до начальника. За три кроки до нього зупиняється, бере хватом: „до варту слухай“ і рапортує.

246. Коли підчас віддання пошани підійде нова варта, стара варта бере мушкети „До но-ги“ і далі виконує все, що встановлено при зміні варт.

247. Варти, які не мають чільного вартового,

за винятком варт у внутрішніх покоях палаців, для віддання пошани „до зброї“ не викликається, а вартовий робить, як зазначено в арт. арт. 127, 136.

248. У внутрішніх покоях палаців для віддання пошани варті викликається „до зброї“, алеж треба додержувати:

1) сурмачі (довбиші) — не грають;

2) вартівничий підходить з рапортом до тих осіб, для зустрічі яких викликається варту „до зброї“, і які зупиняться біля варті;

3) пошана вартою віддається як удень так і вночі особам, яких вкаже комендант палацу в порозумінню з начальником залоги.

249. Варті на пожежі, а також всі тимчасові варті при наближенню осіб, яким віддається пошану, стають в положенню „*струнко*“ позад поставлених в тагани мушкетів, не розбираючи їх.

Б) Віддання пошани вартовими.

250. Всі подвійні і поодинокі почесні вартові, а також вартові при знамені, стоячи на місці, тримають мушкети „до но-ги“, а пошану віддається ними хватом „до паради“. Решта вартових віддають пошану, стоячи в положенні „*струнко*“.

251. Почесні зовнішні вартові віддають пошану:

а) знаменам; б) всім начальникам, починаючи від командира сотні; в) черговому по вартах, рунду, коменданту і начальнику залоги; г) всім духовним процесіям і жалібним походам.

252. Внутрішні почесні вартові віддають пошану, крім осіб, зазначених в п. п. а, б, в, г, арт. 251, ще особам, вказаним комендантом палацу по згоді з начальником залоги.

253. Стоючи „*струнко*“ з мушкетом „*до но-ги*“, вартові віддають пошану :

а) знаменам; б) всім начальникам від ройового; в) всім духовним процесіям і жалібним походам.

ПРИМІТКА: Перед процесіями вартовому не забороняється взяти мушкета в положення „*до молитви*“ і перехреститись.

254. Зовнішні вартові для віддання пошани стають фронтом до начальника на тому місці, де вони спіткалися, а почесні вартові для віддання пошани стають до будки.

255. Пошану віддається особі, хоч-би між нею і вартовим був рів або ґратки, і не далі як на 100 кроків.

256. Після віддання пошани, коли особа, якій віддається її, промине вартового, він бере мушкета в найзручніше для себе положення згідно з стройовим статутом.

257. Вартові біля арештанських камер, що постійно наглядають за арештованими через вічко у дверях, для віддання пошани лицем не обертаються, алеж стають „*струнко*“.

258. Подвійні вартові віддають пошану одночасно (без команд), причому молодший зглядає на старшого.

259. Вартові біля входу до церкви, підчас церковної відправи і біля труни, скидають шапки й тримають мушкети в положенню „*до молитви*“.

260. Для віддання пошани вартові кожухів не скидають.

261. Підчас зміни вартові пошани не віддають.

РОЗДІЛ 9.

Про почесні варти й почесних вартових.

А) Про почесні варти і вартових.

262. Почесні варти наряджається: 1) Голови Української Держави; 2) головам чужоземних держав; 3) фельдмаршалам, міністрам: військовому й фльоти, головнокомандуючому армією; 4) уповноваженим представникам - репрезентантам голов чужоземних держав.

263. Почесні варти для зустрічі Голови Держави наряджається лише в тих місцях, куди Голова Держави приїзжає, а не на шляху його проїзду.

Головам чужоземних держав і їхнім представникам — всякий раз з особливого наказу Голови Української Держави.

Особам, переліченим в п. п. 3 і 4 арт. 262, — в тому випадку, коли буде офіційальне повідомлення з зазначенням дня й години їхнього проїзду.

264. Наряд почесних варт робить комендант з розпорядження начальника залоги. Від вечірньої до вранішньої зорі почесні варти наряджається лише особам, зазначеним в п. п. 1 і 2 арт. 262.

265. До осіб, перелічених в п. п. 1 і 2 арт. 262, наряджається сотню при знамені. До складу цієї сотні входять шість підстаршин для вартування на одному почесному парному бекеті.

До осіб, перелічених в п. п. 3 і 4 арт. 262, наряджається чету під проводом старшини.

266. Почесні варти від піхоти та кінноти наряджається зі штатного числа рядів, від армати по пішому розрахунку.

267. До складу почесної сотні призначається:

оркестру музики, адютанта, асистента до знамена і штатне число сурмачів (довбишів).

Сотню призначається цілком по стройовому розрахунку. Складати сотню з добірних людей забороняється.

До почесної чети призначається: оркестру музики, адютанта і сурмача (довбиша).

268. Від почесних варт виставляється бекети для охорони особи, яку вони зустрічають.

269. Почесна варта для зустрічі прибувшої особи вишиковується на місці, призначеному начальником залоги.

Правіше від музики або сурмача (довбиша) вишиковуються всі начальники частини, від якої наряджено варти, а начальники інших окремих частин, що підлягають особі, до якої наряджається варта, повинні бути при почесній варті і вишиковуються лівіше від варти й ординарців.

270. Почесні варти віддають пошану особам, для зустрічі яких їх призначено, по команді: *„до варти слу-хай“*.

Своїм начальникам для віддання пошани подається команда: *„Струнко! Панове старшини“*.

271. Почесні варти не підлягають черговому по вартах, у всьому ж іншому повинні керуватись цим статутом.

272. Почесні варти звільняється з наказу осіб, до яких ці варти призначено.

273. Першу зміну почесних вартових виставляється на бекети, коли варта прийде на призначене їй місце. Викликаний розвідник виходить на 15 кроків перед середину варти, обертається лицем до фронту й командує: *„Перша зміна вперед, ходом-руш“*. Вартові йдуть до розвідника, вишиковуються перед ним на два кроки. Розвідник, коли

треба, командує: *„На пле-че“*, потім — *„ходом-руш“* і веде їх на бекети. Почесні вартові з підстаршин виходять одночасово з першою зміною і стають на правому флянгові зміни.

Коли розвідник поведе свою зміну на бекети, то вони йдуть на свої місця самі.

1. Надзвичайний наряд.

274. До осіб, для зустрічі яких призначається почесну варту, призначається ще й ординарців та гонців від тієї частини, від якої призначено варту. Ординарці та гонці стають на два кроки ліворуч від варту, всі поруч, починаючи зі старшини.

275. Ординарців призначається до осіб, перелічених в п. п. 1 і 2 арт. 262, — старшин, до осіб, вказаних в п. п. 3 і 4 арт. 262, — підстаршин. Гонців в усіх випадках призначається рядовиків.

276. Підчас зустрічі особи, ординарець — старшина прикладає руку до шапки, а підстаршина та гонець тримають мушкети *„до но-ги“*.

277. Коли особа, яку зустрічають, пройде вздовж фронту й наблизиться до гонців, то старшина, тримаючи руки біля шапки, рапортує: *„від такого-то полку призначений за ординарця“*, а підстаршина та козак по черзі, беручи мушкети в положення *„до варту слухай“*, рапортують; *„від такого-то полку призначений за гонця“*.

Ординарці та гонці підчас рапорту величають особу, якій рапортують, по ранзі або по посаді.

278. Ординарців та гонців звільняється з наказу особи, до якої їх призначено.

2. Звичайний наряд.

Ординарці та гонці і їхні обов'язки.

279. Щоденний наряд ординарців з підстаршин та гонців з козаків до начальників та військо-

вих управлінь проводиться згідно з розкладом (додаток 10).

280. Щоденний наряд ординарців та гонців змінюється разом з вартами.

281. Ординарці та гонці відбувають службу одягненими по формі, призначеній для варт, але з холодною зброєю, як що не буде особливого наказу бути з мушкетами.

Гонцям видається від частини, від якої їх наряджено, шкіряні торби для ховання в них копертів і пакунків, що їм буде доручено. Торби ці надіваються через праве плече.

282. Ординарці та гонці, коли прибудуть до квартирі начальника, ставлять мушкети до вказаного їм місця, скидають шинелі та шапки і лишаються в мундурах та муніції.

283. Ординарці та гонці повинні пробувати в помешканні, яке їм призначено, і не відбувати з квартирі без дозволу начальника.

Як що їм буде наказано пробувати в передпокої, то вони повинні доповідати начальникові про прибувших до начальника осіб.

284. Гонці, наряджені до військових управлінь (штабів та канцелярії), прибувши на місце, з'являються до чергового писаря, який записує їхні імена та прізвіща до особливої книги.

Гонці, наряджені до військових управлінь, перебувають в розпорядимости ад'ютантів або осіб, на яких покладено розсилання пакетів та наказів.

285. Обовязки щоденних ординарців та гонців полягають в переказах словесних наказів начальника та в розносі пакетів.

Виконуючи доручення, вони повинні: 1) коли йдуть з дорученням, то нікуди не заходити, як що на це не було дозволу; 2) словесний наказ пере-

казувати вказаній особі; 3) про здачу пакета повинні доставити розписку.

РОЗДІЛ 10.

Обов'язки вартових у військово-лічних закладах.

286. Для догляду за порядком у військово-лічних закладах та за справним утриманням хворих (що до зовнішнього порядку) призначається від війська вартових старшин та підстаршин.

Число старшин та підстаршин, яких призначається в наряд у кожній залозі, визначається начальником залози.

287. Вартові старшини у військово-лічних закладах, що до своїх обов'язків, підлягають начальникам цих закладів.

В тих шпиталях, до яких призначається двох вартових старшин, молодший зі старшин підлягає старшому, як що начальник шпиталю не визнає потрібним поділити їх обов'язки по шпитальних відділах, себ-то покласти вартування в одній частині шпиталю на одного старшину, а в другій частині — на другого.

В таких разі вартових підстаршин призначається по одному до кожного вартового старшини.

288. Вартових старшин у військово-лічних закладах змінюється о 14 годині.

Після зміни вони підписують книгу амбулаторного покою і новий вартовий відмічає в ній про всі помічені несправності.

289. Вартовий старшина обходить палати вдень і вночі (крім тих палат, до яких без доз-

волу головного лікаря не можна нікому входити) та наглядає:

1) щоб скрізь додержувалося чистоти, порядку і тишини;

2) щоб страву роздавалось хворим вчасно і згідно з призначенням лікаря;

3) щоб у палатах, коридорах і відхідниках були згідно з положенням температура та провітрювання, а вночі відповідне освітлення;

4) щоб вартові фершали і служники були на своїх місцях і поводитися з хворими лагідно, надто з тяжкохворими;

5) щоб допускання до хворих сторонніх осіб було в зазначений час і з дозволу вартового ординатора або головного лікаря та щоб без дозволу останніх одвідувачі не приносили хворим ніякої їжі та питва;

6) щоб хворі не грали на гроші в таку гру, яку заборонено правилом шпиталю; щоб палили тютюн тільки в зазначених місцях і не виходили зі шпиталю без дозволу головного лікаря.

290. Коли хворі, які пробувають у шпиталі або які вступають до нього, забажають здати до схову свої гроші або цінні речі, то вартовий старшина відбирає ці речі й гроші, здає їх на схованку комісарові і одержує від його квиток, якого передає хворому. Відібрані речі і гроші скарбник записує до особливої книги з підписом вартового старшини.

Коли хворий переходить з одного шпиталю до іншого лічного закладу, а також коли помере, то вартовий старшина посвідчує своїм підписом на вступних білетах: в першій разі — про речі і гроші, з якими хворий переходить, а в другій —

про все майно помершого, про речі, в яких його поховано.

291. Вартовий старшина перевіряє кількість харчів та питва, доставлених на кухню для готування хворим їжі.

За якість доставленого харчового припасу вартовий старшина не відповідає; коли помітить, що припас несвіжий, то повинен негайно повідомити про це доглядача, доповістити начальникові шпиталю, про що він зазначає в книзі для вартових. Коли припас покладено до казанів, то вартовий наказує при собі їх замкнути на замок, а ключа передає до схову вартовому підстаршині, який тримає його у себе до часу роздавання пайків, а коли треба казани відкрити, то відкриває їх під своїм доглядом. Підчас роздавання страви вартовий старшина повинен пересвідчитися, чи доброї вона якості та чи повні пайки мяса і хліба.

292. Коли вартовий старшина примітить у помешканнях шпиталю несправність, наприклад: тяжке повітря в палатах, невстановлену температуру, неохайне утримування хворих, брак світла або невчасне освітлення, то він повинен повідомити про це доглядача, коли сам не зможе запобігти цьому; коли ж визнає потрібним, то записує про це до книги для вартових.

Коли вартовий старшина визнає, що страва не добра або її роздається невчасно, чи менш як слід, або помітить, що страву дається не ту, яку призначив ординатор, то він робить, як зазначено висше.

293. Коли в шпиталю трапиться такий випадок, що безпосередньо вимагатиме розпоряджень начальника шпиталю, то вартовий старши-

на повинен йому негайно доповідати письмовно про це.

Коли трапляться в шпиталю надзвичайні події або яке безладдя, то вартовий старшина вживає заходів, щоби припинити безладдя, і доповідає про події начальникові шпиталю та комендантові.

294. В разі, що хто-небудь з хворих забажає зробити духовну, то вартовий старшина разом зі шпитальним пан-отцем і вартовим ординатором підписує духовну, подає її начальникові шпиталю і записує про це в книгу для вартових. Коли пан-отець не прийде, то для посвідчення духовної закликається сестру жалібницю або іншу особу, яка мешкає в шпиталю.

295. Вартовий старшина оглядає козаків, які видужали і належать до відрядження, і пересвідчується, чи вони одягнені відповідно до пори року, а також чи чиста на них їхня власна білизна.

Підчас огляду запитує, чи всі одержали свої речі, які здавали до схову.

296. Коли шпиталь одвідає начальник залоги, комендант, начальник шпиталю або який висший військово-санітарний начальник, то вартовий старшина зустрічає їх, рапортує (додаток 12) і супроводить по палатах. Як що в цей час вартовому старшині необхідно піти до якої частини шпиталю в службових справах, то він прохає на це дозволу.

297. В помешканнях, де пробувають хворі арештанти, поверх зазначених обов'язків вартовий старшина повинен: 1) наглядати, щоб хворі, які вступають до шпиталю, були докладно оглянуті, щоб вони не мали з собою таких предметів і струментів, якими можна собі або к.-н. нашкодити;

2) запобігає і попереджує втечу арештантів і стежить, щоб вони не чинили ніякого непорядку.

Для виконання зазначених обов'язків вартовий старшина має безпосередньо підлеглу йому варту. Про несправність варті вартовий старшина доповідає черговому по вартах.

298. Вартовий підстаршина виконує всі накази вартового старшини що до нагляду за порядком в шпиталю.

Підстаршина, який має ключі від казанів, повинен невідступно бути на кухні та доглядати за різанням хліба і мяса на пайки та щоб вони були належної ваги. Про помічені несправності він доповідає вартовому старшині.

299. Підчас виконання службових обов'язків вартовий старшина повинен керуватися, крім висше зазначеного, особливими правилами та інструкціями, встановленими для кількох шпиталів, згідно з їх спеціальним призначенням. Зазначені правила та інструкції мусять бути затверджені начальником залоги, а копії підписані начальником шпиталю. Ці правила повинно вивісити в кімнаті для вартових.

300. В тих шпиталях і лазаретах, до яких на варту призначається тільки підстаршин, ці підстаршини виконують всі обов'язки вартового старшини, але про всі помічені несправності доповідають лише словесно начальникові шпиталю, а в разі його небутності -- шпиталевому доглядачеві або головному лікареві.

Письмовні доповіді комендантові про надзвичайні випадки, які трапилися в шпиталю (арт. 293), обов'язкові і для підстаршин.

ВІДДІЛ III.

Правила про тимчасову допомогу від війська цивільній владі для охорони порядку та громадського спокою.

РОЗДІЛ 1.

Загальні правила.

301. Цивільна влада для підмоги може викликати військо (додаток 14).

302. В місцевостях, які оголошено на військовому чи облоговому стані, військо мусить бути завжди наготові, щоб вислати негайно команди для підмоги цивільній владі, а тому щоденно повинно призначати чергові частини такого складу і сили, як це буде визначено при згоді цивільної та військової влади.

303. В місцевостях на звичайному стані в разі, коли цивільна влада негайно викликає військо, надсилається команди, призначені на випадок пожежі (арт. 304).

РОЗДІЛ 2.

Допомога від війська цивільній владі підчас пожежі або якого иншого суспільного лиха.

304. На випадок пожежі від всіх частин залоги, крім тих, що відбувають вартову службу, щоденно призначається на цілу добу від кожного пішого полку сотню в складі не менш як 32 ряди з двома старшинами та підстаршинами згідно зі стройовим розрахунком; від курія — півсотню в складі не менш як 16 рядів з одним старшиною

та підстаршинами, як установлено; від полку кінноти — пішу сотню в складі не менш від 10 рядів в четі з одним старшиною та підстаршинами, як установлено; від батареї — чету в складі 9 рядів з підстаршиною на чолі. Від цих команд виділяється варти: від сотні — чету з сурмачем, зі старшиною на чолі; від півсотні піхоти — рій, а від півсотні кінноти — два рої, з підстаршиною на чолі; від гарматної чети — рій, не менш як з трьох рядів, з підстаршиною на чолі.

305. Призначені команди та старшини ні для якої потреби не повинні вибувати з місця свого постою; дозволяється вибувати лише для навчань.

306. Коли призначені команди вислано на пожежу, то в кожній частині робиться наряд вдруге, в такій же кількості, як і попередній; цей наряд висилати на нову вимогу.

307. Коли команда прибуде на пожежу, то начальник команди виставляє варту там, де накаже комендант, а решту людей команди по вказівках коменданта розподіляє і виряжає гасити пожежу.

ПРИМІТКА: Як що на пожежі нема коменданта, то начальник команди повинен виконувати розпорядження комендантського булавного старшини або комендантських ад'ютантів. Коли ж зазначених осіб також немає, то начальник команди виконує розпорядження старшого з начальників поліції.

308. Після пожежі, коли старший начальник поліції, що пробуває на пожежі, скаже, що військо більш не потрібне, то комендант дає розпорядження зняти вартових, а команді — вирушити до дому. Коли коменданта на пожежі нема, то на-

чальник команди чекає розпоряджень від осіб, зазначених в попереднім артикулі.

309. Дома, після розпуску людей, начальник команди повинен повідомити чергового по частині старшину про час, коли команда прибула на пожежу і повернулась звідти, де була пожежа, та про все, що трапилось.

310. На допомогу поліції підчас повіді або іншого лиха надсилається ті військові команди, які призначено на випадок пожежі.

РОЗДІЛ 3.

Про дозори та розїзди, що призначається від війська на допомогу поліції незалежно від варт.

311. Наряд дозорів і розїздів на допомогу поліції і для охорони суспільного порядку робиться тільки з особливих розпоряджень командуючого округою.

312. Про наряд дозорів та розїздів коменданти повинні повідомляти військові частини напередодні і вказати їм :

- 1) про число дозорів (розїздів);
- 2) про склад кожного дозору (розїзду);
- 3) куди їх вислати;
- 4) час, протягом якого дозори (розїзди) повинні ходити;
- 5) на скільки змін їх повинно поділити;
- 6) спільного начальника, під проводом якого повинно вислати дозори (розїзди);
- 7) хто ними заряджає.

313. Коли дозори (розїзди) прибудуть до призначеного їм місця, то одержують від пред-

ставника поліції вказівки про ту місцевість, яку вони повинні обійти або обїхати. Кожному дозору повинно призначити таку просторїнь, щоб дозор мав змогу обійти її й повернути не більш як за 2 години.

314. Дозор (розїзд) повинен йти в супроводї представника від поліції і допомагати по його вказівках; як що при дозорі (розїзді) представника від поліції нема, то дозор (розїзд) мусить давати допомогу всякому поліцаю, який до нього звернеться за допомогою.

315. Коли дозор (розїзд) на вимогу поліції припиняє на вулиці будь-яке безладдя, то осіб, які не коряться, він повинен доставляти до найближчого поліційного управління і передати їх під розписку.

316. Що до вживання зброї, то дозори (розїзди) повинні керуватися правилом, зазначеним в арт. 153.

317. Нові дозори (розїзди) висилається з розпорядження начальника всіх дозорів (розїздів) тоді, коли повернуть попередні.

318. Коли термін, на який дозори (розїзди) було вислано, скінчиться, — начальник їх доповідає комендантові про все, що трапилось особливого, а як було заарештовано яких-небудь людей, то приставляє розписки про передачу їх до поліції. Коли повернеться до своєї частини, то про важливіші події доповідає начальникові частини.

РОЗДІЛ 4.

Про конвоювання арештантів в районі залоги.

319. Щоденний наряд конвойних робиться згідно з розкладом одночасно з нарядом варт.

Про тимчасовий наряд конвою комендант повинен повідомити частину, як що буде змога, напередодні.

320. Конвойних призначається або в складі варт або окремими комендантами на чолі з їхніми начальниками. Як що конвойні пробувають у вартівні великої варті, то начальник конвою підлягає її вартівничому.

321. Начальник конвойної команди повинен увесь час пробувати в помешканні, призначеному для конвою.

322. В помешканні повинно вивісити на виднім місці інструкцію з підписом коменданта, в якій зазначається, з чиїх вимог треба висилати конвой. Додержуватися правила :

1) Конвою не призначати до арештантів, яких виводиться на роботу в тих місцях замкнення, які мають свої особні управління і 2) конвою, який супроводить арештантів до урядових установ, на іншу службу не призначати.

323. Вимагати людей для супроводу заарештованих повинно записками, в яких треба зазначати число партій, склад кожної партії, місце, куди партії спровадити, та хто повинен розписатися в одібранню арештованих. Причому, до кожної партії арештантів, що йде без кайданів, не повинно призначати більш як 6 людей.

324. Коли арештанти йдуть пішки без кайданів, то число конвойних мусить бути більш на одного понад арештантів. Як що ж заарештовані йдуть тільки в кайданах, то конвойних призначати: до одного заарештованого — двох конвойних, до 2-х — трьох, до трьох — 4-х, до чотирьох і п'ятих — 5; в загальній кількості конвойних в згаданих випадках мусить бути один з них за началь-

ника конвою. З шости до десяти арештантів призначається 6 і не більш як 7 конвойних, з одиннадцяти до двадцяти — 8 і не більш як 12 конвойних, до тридцятьох — 18, до сорока — не більш як 20 конвойних; в зазначених випадках, поверх вказаного числа конвойних, призначається одного підстаршину. Коли партії заарештованих більшого складу, то розмір конвою повинно обмежувати до одної третини в порівнанні до складу партій або призначати до кожних трьох арештантів одного конвойного.

ПРИМІТКА 1-ша. Коли арештантів виражається до установ цивільного суду, то доглядач місця замкнення повинен дати до кожної партії окремого супровідника, що показує особу, якій треба передати арештантів. Відступити від цього правила можна тільки тоді, коли сам начальник конвою визнає супровідника непотрібним.

ПРИМІТКА 2-га. Коли конвой від військової частини супроводить арештантів по-за межами залоги, то він повинен керуватися правилами про наряд конвою від конвойних команд (додаток 11.).

325. Коли арештантів везуть у в'язничнім повозі, то для супроводу його призначається трьох конвойних; решта конвою йде прямо до того місця, куди виражають арештантів і там чекає, поки вони прийдуть.

Крім трьох людей, які супроводять повіз, не призначати інших конвойних, як що його везуть до таких урядових установ, які мають камери для арештантів. В повозі без конвою арештантів можна виражати тільки тоді, коли про це буде особливе розпорядження коменданта.

326. Арештантів, яких виражається під конвоем, відбирає по реєстру старший конвойний, а коли їх буде здано до місця призначення, то

Особа, яка їх відбирає, повинна розписатися в тому ж реєстрові. Коли з тим же конвоем арештантів повинно повернути назад, то про повернення арештантів конвоюві повинна свідчити в реєстрові та особа, яка здає їх назад.

Коли арештантів буде приведено до місця замкнення, то їх повинно здати доглядачеві вязниці, який посвідчує про це в реєстрові. Коли конвой пробуває в такому місці, звідки арештантів приривається або їх відбирається, то начальник конвойної команди мусить бути підчас прийому і здачі арештантів.

327. Для супроводу арештантів конвойні розміщуються таким чином:

1) коли конвойних два, то вони йдуть поруч з обох боків арештанта і трохи перед його, старший конвойний мусить бути з правого боку;

2) коли конвойних три, то два йдуть з боків, а старший позад;

3) коли конвойних чотирі або більш, то один йде попереду, решта з боків арештантів, а старший позад арештантів.

328. Конвойні повинні:

1) стежити, щоб арештанти не втікли;

2) забороняти арештантам жебрачити, а також мати стосунки з сторонніми;

3) охороняти арештантів від замаху на них;

4) забороняється вести арештантів через базари та місця гулянок та ігрищ.

329. Коли заарештовані втікають, то конвойні можуть вживати зброї згідно з арт. 153.

330. Конвойні пошани не віддають. В камерах суду і взагалі в помешканнях вони тримають мушкети до ноги і стоять вільно; конвойні, озброєні холодною зброєю, повинні тримати її завжди

оголеною, крім випадку, зазначеного в прим. арт. 38. Коли входить суд, оголошується вирок, чи присягають свідки, чи взагалі, коли склад суду встає, конвойні повинні ставати струнко. Підчас присяги свідків конвойні шапок не скидають.

Конвойні, пробуваючи в теплих помешканнях, лишаються в мундурах.

РОЗДІЛ 5.

Порядок ставання в різних випадках перед Головою Держави, начальниками та старшими.

А. Ставання перед Головою Держави.

331. Дозволяється прохати про ставання перед Головою Держави:

1. Військовим особам.

1. Генеральній старшині (Генералам та адміралам дійсної служби).

2. Булавній старшині, яка користується з прав командира окремої частини.

3. Всім військовим і морським агентам.

4. Всій старшині та козацтву, нагородженим висшим бойовим Орденом Держави.

З якої причини:

а) Призначення на нову посаду.

б) Вирядження в командировку і повороту з неї, як що наказ про командировку видано Головою Держави.

II. Цивільним особам, які пробувають на

дійсній військовій службі військової і морської офіцій.

а) З причини призначення на нову посаду (не нижче від IV. кляси).

б) З причини вирядження в командировку і повороту з неї, як що наказ про командировку було видано Головою Держави.

332. На ставання перед Головою Держави всякий раз запитується дозволу на це через Військового Міністра.

Б. Ставання військових перед начальниками і старшими.

333. Всі військові повинні ставитися перед своїх начальників, а саме : 1) коли прибудуть до частини або управління на службу, коли залишають частину з усяких причин ; 2) коли відїзжають у відпустку або командировку і коли повертаються з них ; 3) після підвищення в ранзі або одержання військової нагороди.

334. Старшини, які залічені до частини вперше, повинні з'являтися до командира частини; коли вийде наказ, що їх залічено до сотні (батареї), то вони повинні з'явитися до курінного, сотенного (батарейного) командирів. Тогож додержувати, коли старшину переведено з однієї сотні (батареї) до другої і тоді, коли їх прикомандировано до будь-якої частини.

335. Військовики, заявляючись до начальника, повинні назвати свою рангу, прізвище і посаду, яку заступають, а потім з'ясувати причину, з приводу якої вони з'являються, а саме: *„Такого-то полку (або такої-то частини), такий-то (ранга і прізвище), з'являється з причини от-такої“.* Старшина, якого залічено до частини вперше, повинен

стати перед всією старшою старшиною цієї частини, а молодшим скласти візиту.

336. Всі військовики не мають права без дозволу свого безпосереднього начальника звертатися з проханнями до висших своїх начальників.

337. Козаки, які стають перед начальником з якої-будь причини поза межами полку або своєї частини, мусять бути в тій уніформі, яку призначено на цей день для козаків, що звільняються зі двору; коли ж козак стає перед начальником в межах частини, то мусить бути в мундурові або шинелі і в шапці, але без зброї. Як що ж козак стає перед начальником на його квартирі, то повинен скинути шапку.

338. Коли військовик не застане вдома начальника чи старшого, то повинен залишити записку, в якій зазначає: такого-то полку, такий-то (ранга і прізвисьце), з такої то причини (додаток 13).

339. Коли військовик прийде до міста або на село в службових справах або у відпуск, то повинен з'явитися до комендантського управління і показати свій білет або припис і вказати свою адресу, а потім надсилати до комендантського управління додаткові відомості: а) про переміну квартирі, б) про продовження відпустки, в) про хворість, яка заважає йому виїхати в термін і г) про виїзд.

ПРИМІТКА: В тих місцевостях, де нема військової влади, всі військовики повинні повідомити про свій приїзд старшого начальника поліції.

340. Військовики, прибувши до місця, де розміщено їхню частину або управління, повинні з'явитися до свого начальника незалежно від терміну, на який вони прибули.

Додаток 1.
(до арт. 36.)

ПРАВИЛА

охорони сторожами другорядних складів військового майна та військово-господарчих закладів.

1. Для тих сторожових бекетів, які пробувають в межах розпологу частини, призначається дві зміни сторожів; коли сторожовий бекет відряджено до іншого міста або села більш як на одну добу, то сторожів призначається по розрахунку двох змін і на дві черзі, себто по 4 людей на кожний бекет. До кожного сторожового бекету, який розміщується окремо, за начальника призначається гурткового або козака.

ПРИМІТКА: Як що сторожовий бекет розраховано на 2 черзі, то на чолі кожної черги призначається одного начальника; один з них виконує, крім своїх обов'язків, також і обов'язки начальника цілої сторожової команди.

2. Як що сторожові бекети розміщається у вартівні якої-небудь варті, то вони підлягають вартівничому тієї варті; в цьому випадкові начальників сторожових бекетів не призначається, а їхні обов'язки виконують вартівничі та їхні помішники.

3. Начальник сторожового бекету виконує накази чергового по вартах та рунда. Сторожі виконують накази начальника свого бекету.

4. Козаки сторожових бекетів мусять бути озброєні так, як і козаки інших варт.

5. Підчас розводу окремі сторожові бекети вишиковуються на лівому флянзі розводу, а ті, яких розміщується при інших вартах — на лівому флянзі тих варт.

6. Начальники окремих сторожових бекетів підчас розводу виконують все те, що й вартівничі.

7. Сторожові бекети не повинні лишатися без зміни більш як одну добу.

8. Зміну сторожових бекетів переводиться на загальних підставах.

9. Сторожі змінюються самі, з наказу начальника сторожового бекету, але вони повинні додержувати правила що до здавання бекету, як і вартові (арт. арт. 107 і 108 цього статуту).

10. Сторожі повинні пильно стежити на бекеті за всім, що доручено їхньому доглядові, не лишати свого бекету аж поки їх не буде змінено або знято. Сторожам забороняється: спати, палити тютюн, приймати гроші або предмети навіть для схову від осіб, які не користують з права давати їм накази; вночі їм забороняється сидати.

11. Сторожів за неточне виконання обов'язків притягається до відповідальності як стійкових (підчергових).

12. Сторожам дозволяється вживати зброї:

1) для захисту себе і

2) для захисту охороняємих ними бекетів.

В зазначених випадках сторож не повинен вживати зброї, коли можливо покликати підмогу або попередити особу, що заміряється на злочин.

13. Зміну сторожів провадити так: вдень під теплу пору — через чотири-шість годин, вночі та в холоднечу — згідно з правилами для вартових.

14. Порядок допуску до складів та інших помешкань, які охороняється сторожами, визнача-

ється начальником залоги згідно з місцевими умовами та затверджується командуючим округою.

15. Як що помешкання, які охороняється сторожами, відчиняється більш, як на 1 годину, то сторожів змінється й виставляється знову, коли помешкання буде зачинено.

16. Сторожові бекети треба постачати бекетовою одежою, повстяниками та свищиками.

17. Сторожі, стоячи на бекетах, віддають пошану всім тим особам, що й вартіві.

18. Помешкання для сторожових варт повинно улаштовувати як вартівню.

19. Що до внутрішнього порядку в помешканнях сторожових бекетів та допуску до них, то додержувати того ж правила, що й у вартах.

20. На сторожові бекети заарештованих не приймати.

21. Як що сторожовому бекету буде загрожувати небезпека, то начальник бекету повинен керуватися арт. арт. 188 і 189 цього статуту. Коли варту, при якій сторожі пробувають, викликається для віддання пошани — вони залишаються у вартівні.

22. Як що підчас перевірки сторожових бекетів особа, що перевіряє, буде вимагати конвою, то її конвоює тільки начальник бекету, передавши на цей час свої обов'язки одному з сторожів, що залишаються в помешканні.

23. Обов'язки начальника сторожового бекету такі:

1) Підчас зміни він приймає по реєстру все, що є в помешканні бекету.

2) Вчасно відправляє зміни сторожів і вписує до бекетової відомости все, що вимагається формою цієї відомости.

3) Наглядає за додержанням порядку в помешканні та за правильним і ретельним виконанням служби сторожами та за порядком у вартівні.

4) Йому забороняється: приймати одвідувачів, роздягатися, збільшувати та зменшувати число сторожів або переміщати їх. Переміщати сторожів він може тільки тоді, коли їм загрожує небезпека від пожежи, повіди і т. и. В усіх таких випадках він може зняти сторожів або перемістити їх до безпечнішого місця, але так, щоб вони бачили свій бекет.

5) Як що сторож захворіє, то начальник варті відряджає його до своєї частини й доповідає про це черговому по вартах та тимчасово виставляє іншого сторожа замість захворілого.

6) Як що захворіє сам начальник бекету, то він передає виконання своїх обов'язків одному з сторожів і доповідає про це черговому по вартах, але без його дозволу не залишає бекету.

7) Про надзвичайні випадки начальник бекету доповідає черговому по вартах через вільного сторожа, а як вільного сторожа нема, то особисто переказує до найближчої варті або бекету, щоб це було переказано черговому по вартах.

Додаток 2.
(до арт. 42).

ВПОРЯДКУВАННЯ ВАРТІВНІ.

І. Вартівня повинна мати: 1) кімнату для козаків варті; на великих вартах — ще й окрему кімнату для вартівничого; 2) кімнату для сторожа; 3) відходки. До того на гауптвахтах мусять бути: 1) помешкання для заарештованих старшин і

2) окреме помешкання та не менш як дві камери для заарештованих козаків.

2. У вартівні мусять бути: а) настінний годинник, б) надвірний та хатній термоміри, в) телефон, г) нумератор для сигналів електричними дзвінками з бекетів, д) ліхтарі та лампи для освітлення входу до вартівні, кожної кімнати зокрема, коридорів, сходів та відходок, е) інструкція вартівничому, плян і табель бекетів, ж) відтиски з печаток від скринь або комор тих варт, що охороняють майно або гроші, з) шнурові книги для записування заарештованих на гауптвахтах і і) куб для нагрівання окропу на всю варту. На головній варті, крім зазначеного, мусить бути відомість про всі вarti відділу з зазначенням числа бекетів та людей кожної вarti. Зазначені в п. п. а, б, в, г, д, та і, речі перебувають під доглядом сторожа, а всі інші — під доглядом вартівничого. Інструкція вартівничому, плян та табель бекетів, книги та відтиски з печаток мусять бути з підписом коменданта.

3. В кімнаті для козаків мусить бути влаштовано: а) нари для відпочинку $\frac{1}{3}$ людей вarti; б) лави або стільці для сидіння; в) вішалки; г) стояки для мушкетів; д) два столи: один великий для обіду і малий для писання; е) діжка з віком та кухоль для води й ж) судник.

4. В кімнаті вартівничого мусить бути: а) два столи, з яких один для писання; б) канапа та шкіряна подушка; в) крісло і два стільці і г) карафка для води та шклянка.

На головній варті поверх цього мусить бути ще дві канапі з шкіряними подушками та двоє крісел для чергових по вартах та рунда.

5. В помешканні для заарештованих старшин

мусить бути: стіл, канапи або ліжка та стільці відповідно до числа заарештованих.

6. На кожному надвірньому бекеті мусить бути: зимою — 2 бекетових кожухи та дві парі повстяників, а літом — один плащ для захисту від дощу.

7. Кожного надвірнього та внутрішнього вартового заосмотрюється свищиком, а тому в кожній варті мусить бути така кількість свищиків, щоб вистарчило на кожную стійку.

8. В помешканні для заарештованих козаків мусять бути: а) нари; б) вішалки та полички; в) діжка для води з віком та кухлем і щинник.

9. Для прибирання вартівні у сторожа мусять бути: мітли, сокира, лопата та пісок для посищення сходів та виходів. Під його ж доглядом мусять бути дрова для опалу та матеріали для освітлення.

10. Коло вартових помешкань старшинських варт, де розполог помешкань тому не заважає, повинно бути збудовано плятформи такого розміру, щоб варта могла вільно стати розгорнутим строєм. Долівка плятформи повинна бути вимощена, а сама плятформа обгороджена деревляним барєром з двома бічними і одним переднім проходами. Передній прохід повинен бути в середині, а бічні — на один аршин від переднього барєру. Барєр будується з сторчових чотирьохгранних стовпів півтора аршина заввишки від землі і 4 вершки завтовшки, закопаних на півтретя аршини один від одного (крім проходів) з повздовжними поперечинами, також чотирьохгранними 2 вершки завтовшки. Поперечини зарізується в стовпи на 1 арш. 2 верш. від землі. Стовпи і поперечини фарбується в тій колір, що й будку. Будку ста-

вється за 3 кроки від переднього бар'єру і за півтора кр. від правого боку бар'єру. Дашок для дзвона ставиться правіше від будки так, щоб передній його бік був на лінії тилу будки.

Додаток 3 (до арт. 51.)

ТАБЕЛЬ БЕКЕТІВ

такої-то варті (такого то сторожового бекету).

№№ бекетів	Склад варті та назва бекетів.	Який розвідникроводить по бекетах	ОБОВ'ЯЗКИ ВАРТОВИХ
	СКЛАД ВАРТИ: Старшин . . . 1 Підстаршин . 1 Розвідників . 3 Сурмачів . . . 1 Козаків від-повідно до числа бекетів 27 Виводних . . 6 Гонців 1 Бекетів 9	Перший розвідник	
	Про втечу заарештованого на підставі арт. 207 Статуту Залогової Служби повинно повідомляти до такого то поліційного управління або на такий то поліційний бекет.		

№№ бекетів	Склад варту та назва бекетів.	Який розвідник розводить по бекетах	ОБОВ'ЯЗКИ ВАРТОВИХ
1	Біля входу в вартівню.	Змінюється сам	Охороняє вартівню та нікого до неї не впускає без дозволу вартівничого або його помішн., крім начальників, яких він знає в обличчя. Викликає варту до зброї і вартівничого в випадках, зазначених статутом.
2	Біля будинку грошової комори, біля дверей залізних ґрат.	Перший розвідник	Охороняє будинок знадвору; для цього повинен ходити вздовж ґрат від одного рогу до другого та наглядати, щоб ніхто не влазив, не ходив до будинку або не вилазив з нього через дах, вікна або двері, а також, щоб нічого не викидалось з будинку та не передавалось до будинку. Нікого не допускає наближатись до надвірної стіни будинку або підкидати до неї якінебудь речі. Пильнує, щоб в стіні не було проломів або підкопів. В разі що небудь помітить сумнівне або почує гамір в коморі або інших місцях будинку, негайно повідомляє про це вартівничого. Двері залізної ґрати тримає завжди запертими на засувку та нікого до неї не впускає без розвідника.
3	В будинкові біля дверей до комори.		Охороняє двері до комори та прикладені до них печати, не допускає нікого наближатись до дверей та від-

№№ бекетів	Склад варті та назва бекетів.	Який розвідник розводить по бекетах	ОБОВ'ЯЗКИ ВАРТОВИХ
	4 У вартівні біля грошових скринь. 5 Біля вхідних дверей помешкання для заарештованих.	Перший розвідник	чиняти їх без дозволу свого розвідника. Підчас прийому бекету повинен упевнитися, чи цілі всі замки, печати та шнури, до яких печати прикладено. Охороняє цілість замків та печати, допускає до скринь не инакше, як з дозволу вартівничого з розвідником. Нікого не впускає до помешкання та не випускає з нього без персонального наказу помішника вартівничого. Вночі стежить, щоб в помешканнях для заарештованих завжди було світло. Помітивши вночі, що в якій-небудь камері, в якій пробуває заарештований, темно та коли почує вдень або вночі гамір або рух поміж заарештованими або помітивши де-небудь дим, чи вогонь, повинен негайно викликати помішника вартівничого і повідомити йому про помічене. На вимогу вартового № 6 викликає до нього помішника вартівничого. Наглядає, щоб арештанти не псували рям та надвірних ґрат, щоб з вікон нічого не викидали, щоб ні з ким не балакали та не втікли. Вночі стежить, щоб в помешкан-
	6 Біля вікон помешкання для арештантів.	Другий розвідник	

№№ бекетів	Склад варти та назва бекетів.	Який розвід- ник розводить по бекетах	ОБОВ'ЯЗКИ ВАРТОВИХ
7	Біля продоволь- чого магазину.	Другий розвідник	нях для заарештованих зав- жди було світло. Виводні, супроводячи аре- штантів, повинні пильно сте- жити за тим, щоб арештан- ти не мали ніяких стосунків з сторонніми особами, сте- жити, щоб арештанти не втікли та наглядати, щоб вони по дорозі нічого не ви- кидали та не знищували рі- чей, які при них є. Повинен охороняти склеп, обходити його зі всіх боків. Нікого не допускати до скле- пу без розвідника. Вартовий відповідає за цілість замків та печатей з шнурами та не дозволяє поблизу від скле- пу палити тютюн або роз- кладати вогнище.
8	Біля порохово- го льоху. СКЛАД СТОРО- ЖОВОГО БЕ- КЕТУ: Начальник вар- ти 1 Сторожів . . . 4 Бекетів 2	Третій розвідник	Допускає вхід до льоху лише в бутности розвідника. Наглядає, щоб поблизу від льоху ніхто не палив тютю- ну, не розкладав вогнища та не стріляв. Вимагає від осіб, які входять до льоху, щоб обували повстяники. До льоху нікого не впускає з ліхтарем.
1	Біля річевого магазину № полку.		Повинен охороняти склеп, обходячи навколо його як найчастіше. Не дозволяє ні- кому з сторонніх осіб без потреби наближатися до скле- пу або що-небудь підкида-

№№ бекетів	Склад варту та назва бекетів.	Який розвідник розводить по бекетах	ОБОВ'ЯЗКИ ВАРТОВИХ
2	Біля комори № місцевої бригади.	Змінюється сам	ти до нього. Коли приймає бекет, то повинен уважливо оглянути склеп зі всіх сторін та упевнитися, чи цілі вікна, двері, стіни та дахи, а також чи справні замки, печати та шнури, до яких печатки прикладено. Сторожові забороняється на бекеті палити тютюн, знімати зброю, розстібатися та лягати, а вночі до всього забороняється сідати; сторож не може приймати грошей або яких-небудь предметів бодай тільки до схову від осіб, які не мають права видавати йому накази. Охороняти комору та нікого до неї не впускати, не виконавши особливих правил що до допуску. Сторожові забороняється на бекеті палити тютюн, знімати зброю, розстібатися та лягати, а вночі — сідати; сторож не має права приймати гроші або які-небудь предмети бодай до схову від осіб, що не мають права видавати йому накази.

Комендант №№

ПРИМІТКА 1: Вартові повинні знати тільки число свого бекету докладно називати бекет вартовим не обов'язково.

ПРИМІТКА 2: В цьому додаткові обов'язки вартових та сторожів зазначено примірно, а тому їх повинно доповнити або змінити на погляд коменданта або його заступника відповідно до місцевих умов.

Додаток 4.
(до арт. 61).

БЕКЕТОВА ВІДОМІСТЬ такої-то варті.

На першій сторінці зазначається: а) уваги осіб, які перевіряли варті; б) розписки осіб, яких було допущено до грошових скринь або комор, що є при вартівні і в) розписки нового і старого вартівничих про здачу та прийом варті згідно з зазначеним нижче.

Перевіряв варту о годині та виявив:
(підпис)

19..... року, о годині ранку згідно з дозволом коменданта за ч. відчиняли грошову скриню, яка належить (такій-то офіції).
(підпис осіб, що відчиняли скриню).

Варту здав:
(підпис старого вартівничого).

Варту прийняв (з такими несправностями):
(підпис нового вартівничого).

На четвертій сторінці відмічається: а) про всі доповіді, які буде надіслано вартівничим черговому по вартах або комендантові; б) про всі випадки, що трапилися під час варті; в) про несправности в вартівні і т. инш.

РОЗКЛАД БЕКЕТІВ такої-то вarti.

..... лютого 19..... року.
Варта від 4 сотні №№ полку.
Пароль.*)
Помішник вартівничого :
Сурмач (довбиш):

На другій та третій сторінці:

№№ бекетових стійок	Який по черзі розвідник розводить по бекетах.	Назва бекетів	ІМЕНА ТА ПРИЗВИЩА ВАРТОВИХ:		
			1-а зміна	2-а зміна	3-я зміна
1.	Зміняється сам	Біля входу до вартівні	Опанас Осецький	Іван Нагнибіда	Яків Костецький
2.		Біля грошової комори	Архип Кмета	Грицько Картагенський	Грицько Радченко
		і т. инш.			

Виводні:
Розвідники: 1-й Степан Письменний, 2-й Петро Рибачук, 3-й Порфир Бучек і т. инш.
Гонець:
Вартівничий (підпис):

.....
*) Пароль вписувати після зміни вarti на другий день.

Додаток 5.
(до арт. 73).

ПРО ФОРМУ ОДЯГУ підчас виконання залогової служби.

А) Загальне правило.

1. Коли військо пробуває в строю в повному похідному споряді, то повинно мати по дві ладівниці на кожного козака; в інших випадках козаки повинні мати в строю по одній ладівниці.

Б) У варті, конвою та дозорах (розїздах).

2. Козаки, які заступають на варту або яких призначається до конвою та дозорів (розїздів), мусять бути в похідній уніформі. Шинелі повинні бути згорнуті та одягнені через ліве плече або їх одягається в рукави поверх мундурів, в цьому разі муніцію одягати поверх шинелів; старшини з револьверами — зброя поверх шинелі. Що до зброї та патронів конвойні та дозори (розїзди) повинні додержувати правила, яке зазначене в арт. 48 статуту.

3. Розвід варт призначається в мундурах, верхніх сорочках або шинелях на погляд командира частини, додержуючи умов підсоння та пори року.

4. Коли температура нижча від 10 градусів тепла в холодку і коли віє холодний вітер, то варті одягають шинелі в рукави з розпорядження чергового по вартах.

5. Коли розвід призначено в мундурах або верхніх сорочках, то підчас дощу черговий по вартах наказує розгорнути шинелі та одягти їх в рукави; як що дощ застане розвід в дорозі, підчас

переходу його на варту, то з розпорядження вартівничого шинелі одягається наопашку. Коли дощ перейде, шинелі згортуються знову.

В) У вартівні.

6. Взимку, як що варти заступили на службу в шинелях, одягнених в рукави, то в вартівні дозволяється пробувати в шинелях і без мундурів.

7. Влітку, після вечірньої зорі, вартам дозволяється роздягати мундури та одягати шинелі в рукави і лишатися так до вранішньої зорі.

8. Внутрішні варти в палацах повинні бути завжди в мундурах.

9. Особи, що заступають на варту з револьверами, не повинні скидати їх у вартівні.

Г) Для вартових.

10. Зміни вартових, що заступають на бекети в шинелях, в холоднечу повинні піддягати мундури або верхні сорочки; зміни, що виходять на бекет в мундурах або верхніх сорочках, повинні мати шинелі згорнутими і надітими через ліве плече. Підчас дощу вартові йдуть на бекет в шинелях наопашку. Коли стануть на бекет, то шинелі вішаються в будці, а одягається бекетові плащі, коли в цьому буде потреба.

11. Бекетові кожухи та повстяники одягаються вартовими, коли морозу буде 5-ть степенів або більш, або і менше — підчас холодного вітру. Кожух одягається в рукави поверх муніції.

ПРИМІТКА: Вартівничим надається право на їхній погляд визначити, на яких бекетах вартові повинні одягати теплий бекетовий одяг, коли морозу менш як 5-ть степенів.

12. На бекети, що поблизу від вартівні, вартових можна вести в кожухах та повстяниках, одягнених у вартівні, як що ж бекет далеко від вартівні, то кожухи та повстяники одягається на бекетах. Вартівничому надається право визначати, на які бекети вартових можна вести в бекетовому одягові.

13. Вартові, які стоять в теплих помешканнях, повинні бути завжди в мундурах, а в холоднечу, коли йдуть на бекети і повертаються з них — одягають шинелі в рукави поверх муніції, алеж не застібають хлипця.

Д) Для команд, призначених на пожежу.

14. Частина команди, що стає на варту на місці пожежі, що до форми одягу, зброї та патронів, повинна додержувати правила що й для інших варт; решта козаків команди виходить на пожежу в шапках, без зброї та муніції. З погляду командира частини вони одягаються, пристосовуючись до пори року, в шинелі або верхні сорочки. Зимою та в холоднечу команда одягає мундури або верхні сорочки під шинелю.

Е) Для команд, призначених на допомогу цивільній владі.

15. Команди, призначені на допомогу цивільній владі, мусять бути одягнені в форму як для варт з мушкетами та з відповідною кількістю патронів. Коли команда виходить з місця свого розташування на довгий час, то мусить бути в походному споряді.

Ж) Для почесних варт.

16. Почесні варті мусять бути в парадній уніформі, за винятком варт, які поставляється з таборового розпологу. Почесні варті виводиться без походного споряду, залишаючи шинелі згорнутими й через плече; для зустрічі начальника шинелі повинно скидати. Коли розвід варт призначено в шинелях в рукави, то й почесні варті повинні бути в шинелях.

Додаток 6.
(до арт. арт. 173 і 198).

П О Р Я Д О К

тримання заарештованих на гауптвахтах.

А) Загальні правила.

1. Заарештованих виряджається на гауптвахту з записками (додаток 7) або з приписами, в яких зазначається, якої частини заарештований, його ранга, ім'я та прізвище, причина заарештування та час, на який заарештовано.

ПРИМІТКА: в записках про арешт козаків мусить бути зазначено речі, які є при заарештованому.

2. Всі відомості, зазначені в записках про арешт, повинно записувати на гауптвахті до книги заарештованих.

3. Заарештованим забороняється мати при собі яку-будь зброю або речі, крім зазначених в арт. арт. 8 й 17 цього додатку. Їм також забороняється мати при собі музичні струменти.

4. Заарештованим забороняється палити тю-

тун, здійсмати гамір та гармидер, співати, розмовляти через вікна, ґрати в карт або іншої гри.

5. Вранці, перед зміною варт та перед вечірньою зорею заарештовані мусять одягатись по формі.

6. Ключ від камер заарештованих мусить бути у помішника вартівничого, але він не має права нікого впускати або випускати без дозволу вартівничого, хиба що виводячи заарештованих до вітру. Кімнат старшин, що їх заарештовано в дисциплінарному порядку, не замикається.

7. Одвідувачів допускається до заарештованих від вранішньої до вечірньої зорі з дозволу коменданта (додаток 9) за його підписом та печаткою. В дозволі зазначається ім'я, прізвище та стан особи, якій дозволяється побачення з заарештованими та протягом якого часу. Дозволи видається на один раз або на певний термін; як що дозвіл на один раз, то він має силу тільки на той день, що в ньому зазначено; після побачення, вартівничий відбирає дозвіл та подає його після зміни разом з бекетовою відомостю. Як що ж дозвіл видано на певний термін, то його відбирається після скінчення терміну; про видачу дозволів на певний термін у варті мусять бути комендантські повідомлення; до заарештованих, які пробувають *під слідством та судом*, сторонніх одвідувачів допускається лише при вартівничому або його помішникові; в деяких виключних випадках комендантом дозволяється побачення вічнавіч і не при особах варті, але не инакше, як з письмовного дозволу відповідної судової влади та за особистою відвічальністю коменданта. Про такий дозвіл мусить бути зазначено в білеті.

Б) Порядок тримання старшин та урядовців.

8. Заарештованим старшинам та урядовцям дозволяється мати власну постіль.

9. Їжу вони одержують на загальних підставах, але можуть одержувати її і на власні кошти через свою службу або сторожа варті.

10. Службу до заарештованих можна допускати, як що це не заборонено комендантом. До осіб, що перебувають під слідством та судом, службу допускати, додержуючи правил, зазначених в арт. 7 цього додатку.

11. До вітру заарештованих старшин та урядовців, крім тих, про яких буде особливе розпорядження коменданта, звільняється без конвою.

12. Коли заарештованих старшин та урядовців виряджається до суду або іншого місця, то вартівничий здає їх тій особі, яка покаже йому припис коменданта. Особа, що відібрала заарештованих, мусить власноручно зробити про це відмітку на приписові, в якій годині взято заарештованого та коли його повернено на гауптвахту. Після зміни варті припис коменданта прикладається до бекетової відомості.

13. Заарештованих старшин та урядовців звільняється до лазні один раз на тиждень з дозволу коменданта, під доглядом або без нього, як ви значить комендант.

В) Порядок тримання козаків.

14. Порядок тримання козаків, яких належить тримати в карцерах, зазначено в статуті внутрішньої служби.

15. В загальних камерах тримається козаків, що перебувають під слідством та судом ; також

в загальних камерах, але окремо від перших, тримається заарештованих, затриманих за порушення порядку.

16. Козаків, які перебувають під судом та слідством і які належать до заарештування, відряджається під конвоем до управління коменданта з розносною книгою; в управлінні коменданта їх оглядається і вираджається з тим же конвоем на гауптвахту з запискою, підписаною комендантом. На гауптвахті заарештованих знову оглядається помішником вартівничого.

17. Заарештований повинен мати такі речі: мундур, штани, шинель, шапку, чоботи, білизну, надіту на собі, та одну чисту зміну. Як що заарештований не має зазначених річей, то комендант вимагає речі, яких бракує від частини, що прислала заарештованого.

18. Знайдені підчас огляду речі, які заборонено мати заарештованому або які є понад зазначених в арт. 17 цього додатку, а також тютюн, сірники та гроші, відбирається від заарештованих та здається старшому конвойному, а потім до управління коменданта; про це відмічається в розносній книзі, в якій вартівничий розписується про одібрання заарештованого. Про відібрані речі та гроші записується до книги заарештованих.

ПРИМІТКА: Старший конвойний, повернувши до своєї частини, здає відібрані від заарештованого речі та гроші тій особі, від якої одібрав заарештованого.

19. В загальній камері заарештовані лягають спати на нарах, на яких мусять бути матраци та подушки.

20. Іжу заарештовані одержують з розпорядження коменданта.

21. До вітру заарештовані ходять під конвоєм. На ніч їм ставиться щинник.

22. Вранці заарештовані повинні винести щинник, а камеру просвіжає та вимітає сторож.

23. Підчас зміни варті, заарештовані вишиковуються біля нар для переклички.

24. Перекличку провадить помішник вартівничого під доглядом вартівничого. Помішник вартівничого оглядає помешкання та заарештованих.

25. Підчас зміни варті помішники вартівничих старої та нової варт вкупі обходять всі кімнати, коридори та відходки й оглядають, чи справні скрізь долівка, стіни, вікна, ґрати та инш..

26. Заарештованих оглядає помішник вартівничого вже після заступлення на варту. З цією метою заарештованих виводиться, як що можливо, до иншої кімнати або коридору; після виводу заарештованих козаками, навмисне для цього призначеними зі складу варті, оглядається нари, матраци, подушки та попід нарами; після цього заарештованих уводиться та оглядається по-одинці.

27. Для супроводу заарештованих козаків куди-небудь з вартівні мусить бути прислано конвой з розпорядження коменданта. Коли заарештовані виходять до вітру, то призначається виводних зі складу варті.

28. Заарештованих козаків повинно виряджати до лазні не менш, як двічі на місяць, з розпорядження коменданта і під конвоєм.

29. Для медичного огляду заарештованих закликається лікаря не менш, як двічі на місяць, з розпорядження коменданта.

Додаток 7.
(до арт. 202).

Записка про арешт.

Вартівничому (такої-то варті).

З цим надсилається

Наказую тримати під арештом.

Комендант (підпис)

..... Жовтня 19..... року.

Заарештований має речі:

Зазначені речі дійсно є у заарештованого (або таких-то річей немає).

Вартівничий (підпис).

Додаток 8.
(до арт. 203).

Записка про звільнення зпід арешту.

Вартівничому (такої-то варті).

Заарештованого

наказую звільнити (або здати такій-то особі)

Комендант (підпис).

(М. П.)

..... Жовтня 19..... року.

Додаток 9.
(до арт. 209).

Дозвіл на побачення з заарештованим.

Вартівничому (такої-то варті)

Допустити (такого-то — стан, ім'я, по батькові та прізвище).

Для побачення з заарештованим

(таким-то) на протязі годин.

Комендант (підпис)

(М. П.)

..... Грудня 19..... року.

ПРИМІТКА: Коли дозвіл дано на кілька разів,
то це мусить бути зазначено комендантом.

Р О З К Л А Д

**наряду ординарців та гонців до начальників
та до військових управлінь.**

Назва осіб та управлінь.	Число при- значених	Від яких частин.
ОРДИНАРЦІ.		
До Командуючого Округою	1	Від війська залоги.
„ Помішника К-го Округою	1	„ частин корпусу.
ГОНЦІ.		
До Штабу дивізії	2	„ „ „
„ Начальника Залоги . . .	1	„ частин залоги.
„ Коменданта	1	„ „ „
„ комендантського упра- вління	2	„ „ „
„ Начальника Штабу ди- візії	1	„ частин дивізії.
„ Штабу дивізії	2	„ „ „
„ Начальника загону . . .	1	„ „ „
„ Начальника бригади . . .	1	„ частини загону.
„ Штабу загону	2	„ „ „
„ Управління місцевої бри- гади	1	„ частин залоги.
„ Військового суду	2	„ „ „
„ Військового слідчого . .	1	„ „ „

ПРИМІТКА 1: За ординарців призначається підстаршин, а за гонців — рядовиків або гурткових.

ПРИМІТКА 2: В окремих частинах війська призначається гонців командирів частини — один та до Штабу частини — два. Це призначення не входить до наряду по залозі.

ПРИМІТКА 3: Цей розклад подано тільки для прикладу. Число-ж гонців та посланців та число осіб, для яких призначається гонців та посланців, визначається в кожній залозі командуючим округою.

Додаток 11.
(до арт. 324).

П Р А В И Л А

для конвою, що призначається від конвойних команд

1. Наряд конвою від конвойних команд до місць замкнення цивільної офіції провадиться не щоденно, а як того вимагає потреба і в тій кількості, яку вимагається числом заарештованих, що їх виряджається з в'язниці.

2. Начальник в'язниці повинен надсилати вимогу про призначення конвою від конвойної команди начальникам місцевих конвойних команд напередодні, зазначивши число заарештованих, яких відряджається з в'язниці на другий день та про місця, куди заарештованих виряджається.

3. Число конвойних визначається згідно з числом та важливістю заарештованих.

4. Відповідно до важливості, заарештованих поділяється на два розряди, а саме: до першого розряду залічується: а) тих, що перебувають під слідством та судом та яких відсилається на вимоги судової та адміністративної влади; б) засуджених до замкнення в в'язниці; в) засуджених на заслання та каторжні роботи; г) тих, про яких буде дано вказівки від судової влади. До другого розряду належать всі інші заарештовані, яких відсилається через етапи разом з партіями заарештованих.

5. Коли заарештовані першого розряду йдуть через етап пішки, то конвой призначати такий: до одного заарештованого призначати 2-х конвойних,

від 2-х до 5-ти — трьох, від шости до 10-ти — 4-х і не більш як 5-ть, на чолі з гуртковими; від 11 до 20 — 6-ть і не більш як 8 конвойних; від 21 до 30 — 9-ть і не більш як 10-ть конвойних, на чолі з підстаршиною. Коли склад партії більший, як зазначено, то конвойних призначається по одному на чотирі заарештованих.

6. До заарештованих другого розряду можна призначати одного конвойного на 15-ть заарештованих, а коли заарештованих виряджається окремо від заарештованих I-го розряду, то призначити до кожної партії одного конвойного начальником і в поміч йому стільки козаків, щоб на десять заарештованих було по одному конвойному (не рахуючи начальника).

7. Підчас супроводу заарештованих з в'язниць до урядових установ та до судових слідчих, конвой слід призначати, як зазначено вище, з такого розрахунку: від двох до п'яти заарештованих — два або три конвойних; від шости до десяти — від трьох до п'яти конвойних, а коли заарештованих більше, то набавляти на кожних п'ятих заарештованих по одному конвойному.

8. Збільшення або зменшення числа конвойних, зазначених в арт. арт. 5—7 цього додатку, залежить від погляду начальників конвойних команд і тих повітових військових начальників і начальників місцевих команд, які відсилають заарештованих та призначають конвой, але щоб число конвойних відповідало б якостному складу партії заарештованих та щоб зазначені начальники були відповідальними за певний супровід заарештованих.

9. Підчас виконання конвойної служби, конвойні повинні керуватися статутом та іншими ін-

струкціями про конвойну службу, оголошеними відповідною владою.

10. Конвойні, яких призначено до місця замкнення, приходять туди окремими командами на чолі з особливим начальником, що підчас наряду підлягає начальникові місця замкнення.

11. Всі накази та вказівки, що до супроводу заарештованих, начальник місця замкнення або його заступник передає конвоєві через начальника конвою.

12. При всяких зносинах з начальством у в'язниці козаки конвою мусять бути ввічливими та додержуватись правил про віддання пошани, а тому, коли до помешкання конвою увійде начальник, то конвойні встають і вислухують всі розпорядження стоячи, а коли начальник в'язниці особа військова, то віддають пошану.

13. Підчас виконання конвойної служби козаки користуються з прав вартового та виконують конвойну службу на підставі статуту залогової служби; колиж конвойні охороняють заарештованих на роботі, то можливі такі відступлення: а) козаки можуть ходити по всій просторіні, яку вони охороняють і навіть сідати, рушниці тримати як зручніше, але не випускати їх з рук підчас служби; б) пошани конвойні не віддають; в) на час, коли конвойні підуть за їжею або до вітру, а також, коли вони захворіють, то їх можна замінити іншими козаками конвою або в'язничними доглядачами, які пробувають на місці робіт при заарештованих; замінених конвойних вважати звільненими з бекету до того часу, поки вони повернуться.

14. Підчас виконання конвойної служби особливу увагу конвойні повинні звертати на те, щоб: а) в помешканнях для заарештованих, яких

охороняє конвой, повинно точно додержувати внутрішнього порядку, зазначеного в артикулах 134 і 135 цього статуту; розрахунок конвою робиться на погляд начальника конвою, але щоб не було послаблення догляду за заарештованими; б) всі конвойні, яких призначено пильнувати заарештованих, мають зброю набитою; набивати зброю повинно перед одібранням заарештованих, а опростувати негайно після здачі їх; в) начальник конвою повинен точно додержувати правила, зазначеного в статуті що до огляду помешкань для заарештованих, і г) начальник конвою повинен виконувати обов'язки, зазначені в арт. арт. 198, 200, 204, 206, 207 цього статуту, але пристосовуючись до правил організації конвойної сторожі та до спеціальних правил супроводу заарештованих цивільної офіції.

Додаток 12 (19).
(до арт. арт. 122, 237, 296).

З Р А З К И

рапортів вартівничого, чергового по вартах та вартового у військовому шпиталю.

(до прикладу).

1) Рапорт вартівничого:

Пане полковнику, на варті У. Н. Р. №..... (або найменувати варту) і на бекетах підстаршин стільки-то, козаків стільки-то. На варті і на бекетах до цього часу ніяких подій не сталося (або сталося те-то).

2) Рапорт чергового по вартах:

Пане полковнику, на всіх вартах У. Н. Р. м. Київ до цього часу ніяких подій не сталося (або в такій-то варті сталося те-то).

3) Рапорт вартового старшини у військовому шпиталю.

Пане Генерале, в Київському військовому шпиталю підчас моєї варті ніяких подій не сталося (або сталося те-то).

Додаток 13.
(до арт. 338).

Форма службового білету ($\frac{1}{16}$ аркушу).

Ранга та прізвище

Місце служби

З якої причини

Адреса

Рік, місяць і день

ПРИМІТКА: Заголовки рядків, а також ранга, прізвище, місце служби (частина, посада) та адресу може бути надруковано або літографовано.

Додаток 14.
(до арт. арт. 15 і 301).

ПРАВИЛА.

Покликання війська на допомогу цивільній владі.

І. Військо можна викликати на допомогу цивільній владі лише в разі крайньої необхідности і тоді, коли не вистарчає поліційних засобів.

2. В разі зазначених умов, цивільна влада має право закликати військо в таких випадках:

1) Тушити всілякого роду пожежі, не виключаючи й лісових; охороняти майно на пожежах; підчас розливу рік; знищування шкідливих животин і комах; землетрусів і взагалі зявищ, які загрожують суспільним лихом.

2) Затримувати втікачів, арештантів і ловити розбишак і інших злочинців, коли їх багато або можна сподіватися озброєного опору.

3) Коли треба припинити різного роду зявища, що загрожують суспільному ладу, народні розрухи, масовий опір цивільній владі і гвалтовне розкрадання та руйнування майна (погроми).

3. Щоб попередити непорядки, які можуть виникнути, припускається викликання війська лише в ті пункти, де зовсім немає залоги або де її не вистарчає.

В тих місцях, де військо мешкає стало, його не викликається з касарень для попередження безладдя, але цивільна влада має право вимагати, щоб військо, залишаючись в касарнях, було готове заявитися на місце безладдя на її виклик. При цьому цивільна влада має право зазначити, в яких саме касарнях даного міста військо повинно бути напоготові.

Для допомоги цивільній владі, як постійна залога, так і військо, яке для того прибуло, закликається в разі повстання умов, зазначених в арт. 1. До того ж часу наряжається лише вартівні частини, готові до негайного вирушення і по згоді цивільної і військової влади, може бути дано команди для охорони урядових і цивільних установ, будинків і будівель, які мають важливе громадське значіння.

4. Військо можна закликати також:

1) для переслідування зборищ озброєних пачкарів, як що готових сил кордонної чи митної охорони буде для цього не досить; 2) щоб припинити безладдя серед арештантів в місцях замкнення, коли засобів тюремного догляду та варти не вистарчить.

5. Крім того, військо закликається в установлених законом випадках :

1) для вартування;

2) для супроводу скарбового майна і транспортів.

6. Право закликання війська на підставі арт. арт. 2, 3, п. 2 арт. 4 і арт. 5, належить висшій цивільній владі в містах, начальникам управлінь охорони залізниць, в наглих випадках начальникам відділів цих управлінь і начальникам важливіших місць замкнення в губерніяльних містах.

7. Особи, які мають право закликати військо, звертаються з вимогою про наряд війська до начальників найближчих по розположенню залоги або військової частини.

8. Начальники місцевої поліції в містах і повітах, начальники жандармських поліцейних залізничних управлінь, начальники відділів цих управлінь і начальники важливіших місць замкнення можуть, як загальне правило, викликати військо на підставі арт. 3 тільки після згоди на це висшої губерніяльної цивільної влади. З цього правила виключається лише випадки крайньої необхідності, які не припускають можливості чекати на дозвіл, якого вимагається. Звернувшись в подібних випадках з вимогою про надіслання війська до найближчого начальника військової частини, перелі-

чені висше особи доповідають про це висшій цивільній губерніяльній владі по належности.

9. Щоб припинити безладдя в місцях замкнення, цивільна влада, зазначена в арт. 6, має право викликати також команди конвойної сторожі: 1) коли в місцях їхнього постою немає інших військових частин і 2) коли в зазначених місцях хоч і є військові частини, але команди конвойної сторожі можуть раніш їх прибути до місця безладдя. В цьому випадку команда конвойної сторожі допомагає начальникам вязниць до прибуття військової частини, яку повинно викликати одночасно з нею. Вимоги про виклик команди конвойної сторожі повинно надсилати безпосередньо до касарень конвойної сторожі. Там їх приймає до виконання бутній начальник (хочби з козаків), який негайно надсилає вільних від наряду козаків команди до місця замкнення, де виникло безладдя. Начальник конвойної сторожі в таких випадках чинить на правах начальника військової частини.

10. Для переслідування пачкарів та протиділяння їм (арт. 4) такі начальники можуть викликати військо: командуючий округою, бригадні командири або командири відділів кордонної охорони або начальники митної сторожі, а в випадках, що не припускають на забарення часу — старшина загону чи старшина для доручень кордонної охорони. Всі ці особи звертаються з вимогами до начальника найближче розположеної військової частини.

11. Урядові особи цивільної офіції кордонної охорони чи митної сторожі, в разі викликання найближче розположеного війська, повинні негайно сповіщати про таке викликання начальника тої окремої частини, до складу якої це військо належить.

12. Вимогу про викликання війська треба подавати начальнику залоги або найближчої військової частини письмовно. В кінцевім випадкові вимоги ці можна подати й словесно; особа, що викликає військо, вимагає його: 1) особисто або через довірену особу, залишається при частині війська і пробуває при ній до прибуття її на місце події і з'ясування причини викликання війська і 2) всіляким иншим засобом, аби тільки начальник залоги чи військової частини мав належну певність в тому, що вимогу про виклик військової частини зроблено особою, яка має на це право і точно знав місце, куди він повинен надіслати військо. В цих випадках вимоги про викликання війська повинно бути стверджено письмовно не пізніш як на другий день.

13. З розпорядження цивільного начальства військо може пересуватись до місця безладдя на підводах, по залізниці і на пароплавах. Видатки на пересування і утримування військових частин, викликаних допомагати цивільній владі, відносяться на кошти державної скарбниці по кошторисах Військового або Морського Міністерств по належності. В належних випадках видатки ці повертається до скарбу з засобів осіб, яких визнано винними в безладді.

14. Військо, викликане на допомогу цивільній владі поза пункти постійного постю, розміщується скупчено і по можливості в найбільш просторих помешканнях і ні в яким разі не по одинці.

15. Влада, яка викликає військо на допомогу, повинна сповіщати, для чого саме необхідна допомога військової частини, приблизну великість її та инші відомости, які б поясняли стан справи. Остаточне визначення роду та числа надсилаємого

війська залежить від погляду військового чи морського начальства. Непорозуміння між цивільною і військовою владою що до виклику війська розвязуються командуючими військом в округах.

16. Військове чи морське начальство, одержавши від цивільної влади вимогу про допомогу з боку військової сили, негайно робить розпорядження про наряд війська.

17. Начальник війська, яке прибуло на місце покликання, підчас нарядів на варті, в розїзди і дозори, не припускає повного розпорошування команд, залишаючи в своїм безпосереднім розпорядженні силу, достатню для збройного припинення безладдя.

18. Одержавши вимогу про викликання війська для попередження безладдя, яке може виникнути, військове чи морське начальство негайно наряджає вартову частину, готову до виходу на першу вимогу, а також, по попередній згоді з цивільною владою, надсилає: а) команди для охорони державних та інших установ, будинків і будівель, що мають важливе громадське значіння і б) розїзди і дозори, які вступають до розпорядимости цивільного начальства (арт. арт. 3 і 24).

19. Підчас наряду війська для припинення масових розрухів треба пильнувати, щоб військо наряджалось в складі не менш як одної пішої чи кінної сотні, а в арматі — в складі не менш як 2 гармат. За відсутністю піхоти і кінноти дозволяється наряджати арматні команди без гармат, з за своєю їм зброєю в складі не менш як 50 людей і, по змозі, верхи.

20. Військове та Морське Міністерство, яке робить розпорядження про наряд війська, призначає разом з цим і начальника загону; в окремих коман-

дах за начальника призначається неодмінно старшину. Чинами війська підчас припинення масових розрухів орудує старший з присутніх на місці подій начальник викликаної військової частини.

21. У всіх випадках викликання війська цивільна влада зясовує прибувшому з командою начальнику стан справи і визначає завдання, яке покладається на військо.

22 Цивільна влада і особи поліції звертають всі свої вимоги до начальника команди, варту, дозору чи розїзду і ні в якому разі не оруднують безпосередньо козаками.

23. Цивільна влада і особи поліції не повинні покладати на військових осіб самостійного виконання поліційних обов'язків, а можуть лише вимагати собі допомоги.

24 Як що до часу прибуття війська, викликаного на місце розруху, він не припиниться, то цивільна влада безпроводочно і в останнє вмовляє і перестерігає, а потім уповноважує начальника прибувшої команди вжити тих заходів, які можуть припинити розрух, розвіяти юрбу чи захопити її.

25. Підчас виконання заходів до припинення розруху військове і морське начальство робить розпорядження самостійно до того часу, поки не визнає свого завдання виконаним. Вся цивільна влада, яка перебуває на місці чинів війська, повинна допомагати військовому чи морському начальству.

26 Начальник викликаної команди, одержавши зазначене в арт. 24 уповноваження від цивільної влади, чинить на свій погляд всіма тими засобами, які визнає відповідними до стану справи аж до застосування зброї включно.

27. Як що на місці розруху цивільної влади

немає, то прибувши з військом, військовий чи морський начальник мусить чинити на свій погляд до прибуття цивільної влади.

28. Зброї (холодної чи пальної) військо може вживати, не чекаючи на передачу уповноважень з боку цивільної влади і без якого б то не було попередження: 1) супроти натовпу або арештантів, які нападають на військо чи роблять якісь ворожі проти нього вчинки; 2) супроти тих, хто в присутності війська робить насильство над особою, над майном (розгром), підпал, чи душогубство; 3) супроти тих, хто перешкоджає або чинить опір підчас затримання осіб, яких треба заарештувати.

ПРИМІТКА: Для перестороги юрби, яка не хоче скорятися, не повинно допускати ві стрільби вгору, ні сліпими патронами.

29. Визнавши необхідним вжити збройну силу, військовий чи морський начальник наказує чинити на свій погляд холодною чи пальною зброєю, але з тією умовою, щоб пальної зброї було вжито лише в разі конечної необхідности, коли ніякими іншими засобами не можна буде припинити розруху.

30. Варти, вартові, розїзди, дозори та окремі особи від війська, призначеного на допомогу цивільній владі, підчас припинення розруху, мають право вживати зброї для захисту самих себе, охороняємої особи або довіреного охороні бекету і проти заарештованого, що намагався б втікти.

31. Цивільна влада вживає всіх залежних від неї заходів, щоб підчас збройних чинів війська не потерпіли особи, які не приймають участі в розрухах.

32. Пеклування про поранених, які не належать до складу прибувшого війська, покладається на цивільну владу. Військове чи морське начальство повинно допомагати в цьому цивільній владі всіма засобами, які мають до розпорядимости.

33. Підчас чинів війська цивільна влада зберігає всі надані їй законом права і покладені на неї обов'язки, оскільки вони не торкаються до розпорядження чинними військовими частинами і не заперечують досягненню визначеної цілі.

34. Військо припиняє свої чини після наведення порядку лише з розпорядження військового чи морського начальства. Коли начальство це переконається, що чинами військової сили цілі досягнено, то заявляє про це цивільній владі, яка, як що розрух припинено і нового доручення війську не може дати, негайно дає згоду на повернення війська з місця подій до своїх помешкань.

35. Військо, яке цивільна влада викликає, щоб попередити чи припинити розрух по за місцями свого постю, повинно повертати назад, як тільки населення згодиться задовольнити вимоги цієї влади і та приступить до безперешкодного виконання своїх обов'язків. Підчас затримання військової команди, викликаної по за межі свого постійного пробування, на місці розруху більш як на сім день, висша цивільна губерніяльна влада щотижнево доповідає про це міністрові внутрішніх справ і повідомляє командуючого військової округи чи морське начальство по належности про причини, які заважають поверненню команди.

„ЗАТВЕРДЖУЮ“.

30 грудня 1920 року.

Головний Отаман **ПЕТЛЮРА.**

Зміст.

	Стор.
Передмова	3

ВІДДІЛ I.

Про начальників залог та комендантів.

Розділ 1.	Про начальників залог	5.
Розділ 2.	Про комендантів	8.

ВІДДІЛ II.

Вартова служба.

Розділ 1.	Загальні положення про варт	12.
Розділ 2.	Пароль та пропуск	18.
Розділ 3.	Розвід варт	19.
Розділ 4.	Зміна варт.	
	А. Зміна варт з чільним вартовим	22.
	Б. Зміна варт, що не мають чільного вар- тового	27.
Розділ 5.	Виставлення вартових і зміна їх.	
	А. Виставлення вартових.	27.
	Б. Зміна вартових	28.
Розділ 6.	Порядок у вартах.	
	А. Виряджання змін і заступання їх на бекети	31.
	Б. Перевірка варт	32.
	В. Порядок допуску до вартівні осіб, які не належать до складу варт	34.
	Г. Вечірня та вранішня зорі	35.
	Д. Внутрішній порядок у варті	36.
	Е. Виклик варт до зброї	37.

Розділ 7.	Обов'язки осіб варт.	Стор.
	А. Права та обов'язки вартового	39.
	Б. Обов'язки розвідника	43.
	В. Обов'язки помішника вартівничого	44.
	Г. Обов'язки дозорів, висланих від варті	44.
	Д. Обов'язки вартівничого :	
	1. Загальні обов'язки	45.
	2. Обов'язки вартівничого на гауптвахтах	49.
	3. Обов'язки вартівничого у в'язницях та в інших місцях ув'язнення військової та цивільної офіції, де є свої особні управління	51.
	4. Обов'язки вартівничого що до охорони грошей та державного майна	52.
	5. Обов'язки вартівничого на тимчасових вартах	54.
	Е. Обов'язки чергового по вартах	55.
	Ж. Обов'язки рунда	56.
Розділ 8.	Віддання пошани вартами та вартовими.	
	А. Віддання пошани вартами	57.
	Б. Віддання пошани вартовими	59.
Розділ 9.	Про почесні варті й почесних вартових.	
	Про почесні варті і вартових	61.
	1. Надзвичайний наряд	63.
	2. Звичайний наряд	63.
Розділ 10.	Обов'язки вартових у військово-лічних закладах	65.

ВІДДІЛ III.

Правила про тимчасову допомогу від війська цивільній владі для охорони порядку та громадського спокою.

Розділ 1.	Загальні правила	70.
Розділ 2.	Допомога від війська цивільній владі під час пожежі або якого іншого суспільного лиха	70.
Розділ 3.	Про дозори та розізди, що призначається від війська на допомогу поліції незалежно від варт	72.
Розділ 4.	Про конвоювання арештантів в районі залоги	73.

Розділ 5.	Порядок ставання в різних випадках перед Головою Держави, начальниками та старшими.	
	А. Ставання перед Головою Держави.	77.
	Б. Ставання військових перед начальниками і старшими.	78.

ДОДАТКИ.

1.	Правила охорони сторожами другорядних складів військового майна та військово-господарчих закладів	80.
2.	Впорядкування вартівні	83.
3.	Табель бекетів	86.
4.	Бекетова відомість	91.
5.	Про форму одягу підчас виконання залогової служби.	
	А. Загальне правило	93.
	Б. У варті, конвою та дозорах (розїздах)	93.
	В. У вартівні	94.
	Г. Для вартових	94.
	Д. Для команд, призначених на пожежу	95.
	Е. Для команд, призначених на допомогу цивільній владі	95.
	Ж. Для почесних варт.	96.
6.	Порядок тримання заарештованих на гауптвахтах.	
	А. Загальні правила	96.
	Б. Порядок тримання старшин та урядовців	98.
	В. Порядок тримання козаків	98.
7.	Записка про арешт	101.
8.	Записка про звільнення зпід арешту	101.
9.	Дозвіл на побачення з заарештованим	101.
10.	Розклад наряду ординарців та гонців до начальників та військових управлінь	102.
11.	Правила для конвою, що призначається від конвойних команд	103.
12.	Зразки рапортів вартівничого, чергового по вартах та вартового у військовому шпиталю	106.
13.	Форма службового білету	107.
14.	Правила покликання війська на допомогу цивільній владі	107.

Зруб 57ххх (1986)

Р/1

5143

АТВЕРДЖУЮ".
удня 1920 року.
ловний Отаман
ПЕТЛЮРА.

СТАТУТ ЗАЛОВОЇ СЛУЖБИ.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Видання Управи Навчання Війська
Генерального Штабу.
ЛьВІВ — 1921.